

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra křesťanské sociální práce

Zuzana Mazáčová

**Vývoj vnímání manželství a rodiny z hlediska
církvních dokumentů od Gaudium et Spes po
Kompendium sociální nauky církve**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: ThLic. Michal Umlauf

Obor: Charitativní a sociální práce

Olomouc 2009

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem při tom jen uvedené prameny a literaturu. Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a zpřístupněna ke studijním účelům.

V Olomouci dne 2. dubna 2009

Zuzana Mazáčová

Děkuji panu ThLic. Michalu Umlaufovi za vedení mé práce, za jeho obětavou pomoc, podnětné rady a připomínky a za čas, který mi věnoval na konzultačních hodinách a při konkrétních úpravách.

Obsah

Úvod.....	6
1 Vymezení základních pojmů	8
1.1 Manželství	8
1.1.1 Manželská láska	9
1.1.2 Manželská čistota	9
1.1.3 Věrnost a nerozlučitelnost	10
1.2 Rodina	11
1.3 Rozvod a rozluka	11
1.4 Fakticky existující soužití.....	13
1.5 Sexualita	13
2 Představení dokumentů katolické církve.....	14
2.1 Dokumenty před II. vatikánským koncilem	14
2.2 II. vatikánský koncil a jím vydané dokumenty.....	15
2.2.1 Příprava a průběh II. vatikánského koncilu	15
2.2.2 Gaudium et spes, naděje a výzva ke zlepšení života.....	18
2.2.3 Gravissimum educationis.....	19
2.3 Pokoncilní dokumenty.....	19
2.3.1 Humanae vitae.....	20
2.3.2 Familiaris consortio	20
2.3.3 Christifideles laici	21
2.3.4 Kodex iuris canonici.....	21
2.3.5 Lidská sexualita: pravda a význam	22
2.3.6 Rodina, manželství a fakticky existující soužití.....	22
2.3.7 Kompendium sociální nauky církve	23
2.4 Dokument Pokoj a dobro.....	23
3 Nastínění vývoje týkajícího se manželství a rodiny	24
3.1 Uzavírání manželství s partnerem jiného či žádného vyznání	25
3.1.1 Historie formy uzavírání manželství	25
3.1.2 Současná forma uzavírání sňatků.....	26

3.1.3	Historie formy uzavírání smíšeného manželství či s partnerem různého náboženského vyznání	27
3.1.4	Současná právní úprava smíšených manželství a sňatku s osobami bez vyznání	28
3.2	Vztahy v rodině.....	29
3.2.1	Manželské vztahy	29
3.2.2	Rodiče a děti	32
3.3	Uspořádání rolí v rodině	33
3.3.1	Role ženy	34
3.3.2	Role muže	35
3.4	Výchova dětí.....	36
3.5	Práva rodiny ve FC (čl. 46)	39
3.6	Aktuálně řešená témata v církvi a její pohled na současné postavení manželství a rodiny.....	39
3.6.1	Rozvodovost- rozluka.....	40
3.6.2	Volné soužití	41
3.6.3	Regulace početí a umělé oplodnění.....	42
3.6.4	Homosexualita a registrované partnerství	43
	Závěr.....	46
	Bibliografie.....	47
	Použité zkratky	49

ÚVOD

Téma manželství a rodiny se v církvi pojímá za velmi důležité středisko, kolem kterého se soustředí život lidí. Podle ní vedle sebe stojí dvě nejzákladnější rovnocenná povolání v průběhu existence člověka, jež představuje pod pojmem manželství a kněžství. Obě zahrnují svá značná úskalí a svou symboliku v křesťanské sféře. V současném světě se ztrácejí tradice významné především pro pravdivé hodnoty života, a proto je velmi obtížné uchovat toto povědomí. Křesťanské pojetí manželství se vytrácí ze smyslu lidského naplnění. Avšak církve se snaží být ve svých základech imunní vůči vlivům světa a stojí na straně pravdy. Tu poznává a čerpá ji od veškerého Božího působení na zemi a skrze Ježíšovo poslání. Neznamená to ale, že je opozicí a ustrnula na jednom místě a jde nekompromisně proti odpůrcům. Naopak se chce svým působením přiblížit i k dnešnímu modernímu člověku, nedává ho do zákoutí. Velké úsilí v tomto ohledu máme možnost rozeznat ze zasedání II. vatikánského koncilu. Kroky k onomu „přizpůsobení“ činí církev s velkou opatrností a směřováním se na své nejpodstatnější učení, jež nemůže dát do ústraní.

Abychom mohli pochopit, proč se církve staví k jednotlivým problémům v oné oblasti manželství a rodiny jistým, třeba i pro společnost konzervativním způsobem, je potřeba poznat její vývoj a původní základy, z nichž vychází a za nimiž neustále stojí. Proto z této práce možná lépe uvidíme, že jí nejde o to, aby byla v popředí života lidí kvůli ní samotné, nechce je řídit. Usiluje svým působením o povzbuzování lidí na cestu vedoucí ke spáse.

V této práci se tedy pokusím popsat církevní vývoj týkající se manželství a rodiny od II. vatikánského koncilu, který přinesl do církve i celé společnosti mnohé změny. Budu vycházet zejména z jejich dokumentů, encyklik a různých apoštolských listů, jež se soustřeďují na vytýčení řešení dané problematiky. Myšlenky vystihnou základy katolického učení.

Jelikož se manželství a s ním související výrazy mohou odlišovat ve společnosti od katolického pojetí, první kapitolu zaměřím právě na vytýčení těchto základních pojmů. Jejich správné pochopení nese důležitost pro další kapitoly.

V druhé kapitole budu soustředit pozornost na vylíčení jednotlivých církevních dokumentů rozdělené podle období jejich vzniku před, během a po II. vatikánském koncilu. Považuji za důležité učinit tento přehled, protože jednotlivé encykliky a apoštolské listy nejsou tolik známé ani v laickém katolickém prostředí. Mimo jejich uvedení se zaměřím také na popsání samotného II. vatikánského sněmu.

V poslední kapitole vylíčím ústřední téma práce. Zaměřím se v ní na jednotlivé vývojové fáze církve v pojetí manželství a rodiny. Svou pozornost budu soustředit zejména na změny, které se odehrávaly při uzavírání manželství, v životě manželů a rodiny a popíši jejich problémové úseky, s nimiž se církev během svých dějin potýká.

Uvedené kapitoly tvoří samostatné části. Jejich celkový obsah vytváří jeden celek, protože na sebe vzájemně navazují. Některé myšlenky se prolínají ve všech kapitolách, a proto je nelze od sebe oddělit. Práci zpracovávám pouze teoretickým zkoumáním. Veškerá tvrzení opírám o dokumenty katolické církve, především o encykliky a texty papežů. Všechny kapitoly začnou kratším úvodem, který nasměruje, čím vším se budou zabývat.

Všechny kapitoly se soustřeďují k názvu práce a k naplnění stanoveného cíle. Za něj jsem si stanovila poukázání na vývoj v církvi odehrávající se na poli manželském a rodinném. K němu váží veškeré myšlenky a zaměření obsahu.

Dosud jsem nenašla knihu, která by se zabývala tímto vývojem. To může být pro církev i dosti škodlivé, zejména pro citlivé problémy dneška, které hájí. V řadě knihoven sice najdeme vývoj církevních dějin, ale ty se nezabývají podrobným vývojem manželství a rodiny. Během poznávání vývoje se nám může ukázat, že se odehrávají také jisté nápravy chyb, které církev udělala, aby vyšla vstříc zdokonalujícímu se světu. Pro ni a zejména pro její členy je nutné vědět, od čeho se přesně odvozují její argumenty. Nestačí je čistě opakovat stále dokola. Svou důležitou roli při působení na lidi hrají odpovědi na otázky, proč církev reaguje stejným způsobem, proč není přístupná k novým věcem dnešní doby? S takovými otázkami se ve společnosti setkáváme. Když my jako katolíci nebudeme znát základní podklady myšlení církve, při svědectví před lidmi nemůžeme zdárně obstát. Může se nám stát, že neobstojíme ani při dobrých znalostech. V této situaci však druhý vidí, že to, co říkáme, nepochází z našeho výmyslu.

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Pro lepší pochopení obsahu práce bychom v této první kapitole začali vyjasňováním hlavních výrazů, které se v práci budou vyskytovat často nebo zastávají ústřední povahu zájmu. Jelikož se na vývoj manželství a rodiny zaměříme pouze z pohledu katolické církve, všechny definice, významy slov a myšlenky budou odvozovány a popisovány s ohledem na její učení. Za prioritní pojmy k osvětlení můžeme považovat manželství, rodinu, manželskou lásku, nerozlučitelnost, rozluky, rozvod, věrnost, manželskou čistotu apod.

1.1 Manželství

Pojetí manželství se stále mění a rozvíjí v průběhu dějinného vývoje katolické církve díky odlišnému vnímání jeho povahy v jednotlivých obdobích. Již od jejího počátku je považováno za jednu ze sedmi svátostí, ustanovených Ježíšem Kristem, která má člověku pomoci dojít spásy.¹

Za manželství se považuje

„manželský svazek, kterým muž a žena mezi sebou vytvářejí nejnvtřnější společenství celého života, zaměřené svou přirozenou povahou na prospěch manželů a na pložení a výchovu dětí.“²

Tato slova vyjadřují přesnou podstatu hlubokého společenství, které mají novomanželé vytvářet už od souhlasu manželského slibu stvrzeného před Bohem. „*Souhlas je lidský úkon, jimž se manželé vzájemně dávají a přijímají.*“³ Tím se oba zavazují k odevzdanosti celé své bytosti se vším, čím jsou a co mají.⁴ Přestávají být samostatnou osobou, a proto začínají vytvářet společné žití, jsou k tomu zavázáni.

Manželství není vymezitelné pouze definicí jeho samotného. Souvisí také s dalšími výrazy více ho vystihující a potvrzující. Mezi ně patří manželská láska, manželská čistota, věrnost a nerozlučitelnost, jež nelze od manželského soužití oddělit. Bez nich bychom nemohli mluvit o manželství jako o hlubokém souznění dvou duší.

¹ Srov. CIC, kán. 1055, 1.

² Tamtéž, kán. 1055, 1.

³ GS, čl. 48.

⁴ Srov. MAZÁČOVÁ, Z. *Manželská věrnost jako cesta k plnému uskutečnění člověka z pohledu církve*, s. 28.

1.1.1 Manželská láska

Manželství potřebuje jedinečnou lásku, jež se mnohým odlišuje od ostatních svého druhu. Jako prvotní cíl tohoto svazku má v sobě zahrnovat otevřenost pro svatost, čistotu, přijetí práva a povinnosti manželství.⁵ Nese sebou spoustu důležitých, neopomenutelných a upevňujících vlastností. Je to láska: *plně lidská* (smyslová a duchovní)- není pouhým výrazem pudovosti a citu, ale také svobodné vůle ochotné vytvářet jednotu srdce a duše; *bezvýhradná*- miluje za všech okolností bez sobectví, vypočítavosti a dokáže darovat sebe sama; *věrná a vylučná až do smrti*- poskytuje hluboké a trvalé štěstí; v neposlední řadě je tato láska také *plodná*, protože manželství a manželská láska směřuje k početí nového člověka a k jeho výchově.⁶

Manželská láska je láska, která

„vede manžele k svobodnému a trvalému vzájemnému darování se, osvědčovanému něžným cítěním a chováním a prolíná celým životem manželů. Převyšuje erotickou náklonnost. Prohlubuje se plněním manželských povinností i v úkonech, kdy se manželé čistě a důvěrně spojují, jsou počestné a důstojné.“⁷

Tato láska má svou jedinečnost v hloubce důvěrných manželských stycích, které vedou k dozrávání, k růstu a také k posílení věrnosti v manželství. Bez této sebedarovací lásky se soužití dvou takto spojených lidí ochabuje a ohrožuje v pevnosti svazku.⁸ Do oné jedinečnosti manželské lásky Bůh vložil možnost zakoušení spolupráce na Jeho díle, když stvořil člověka jako muže a ženu.⁹

1.1.2 Manželská čistota

Manželství upevňované manželskou láskou potřebuje též čistotu ve svých projevech. Ona čistota se nevztahuje jen k věrnosti, ale také k pohlavnímu životu manželů. Toto nevnitřnější spojení se musí ohlížet na předávání nového života. Manželská čistota je tedy takové důvěrné spojení, které dává otevřenost k početí nového člověka, nebrání mu jakýmkoliv prostředky.¹⁰

S čistotou v intimním styku souvisí nenucení k intimnímu styku jedním z manželů. Spojení musí být vždy projevem lásky, jinak by bylo proti přirozenému mravnímu řádu,¹¹

⁵ Srov. SKALICKÝ, K.. *Radost a naděje*, s.163.

⁶ Srov. HV, čl. 9.

⁷ GS, čl. 49.

⁸ Srov. tamtéž, čl. 51.

⁹ Srov. tamtéž, čl. 50.

¹⁰ Srov. tamtéž, čl. 50.

¹¹ Srov. HV, čl. 13.

proto i proti Božímu. V něm má mít každý člověk zachovanou svou důstojnost, což by se v tomto činu nesplňovalo.

Sexuální etice nejde o to, aby tvořila zákazy týkající se sexuality lidí. Chce vyobrazit vědomí posvátnosti vycházející z pohlavnosti člověka. Bůh totiž stvořil muže a ženu a dal jim schopnost podílet se na svém stvoření.¹² Z toho pak vyplývá, jakým způsobem se mají oba vzájemně odevzdat ve své lásce.

1.1.3 Věrnost a nerozlučitelnost

Manželství a manželská láska od svého počátku vyžaduje věrnost a nerozlučitelnost pro utváření pevného spojení mezi dvěma lidmi. Již v manželské slibu zaznívají slova zachování věrnosti, a to s trváním až do smrti.¹³ Toto je velmi důležitý moment, ve kterém se věrnost úzce proplétá s nerozlučitelností při pronesení závěrečných slov sňatku, „*Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.*“¹⁴

Věrnost tedy vyjadřuje pevnost a stálost k jednomu člověku po celý život. Jak jsem se již výše zmínila, hraje důležitou roli pro stálé rozvíjení manželské lásky. Staví základní kámen pro vytváření důvěrného vztahu, díky němuž můžeme druhému člověku plně věřit, a to pak usnadňuje uskutečňování vzájemného se odevzdání s láskou, které samotný stav manželství vyžaduje. Věrnost nespočívá jenom v zachování tělesného spojení s jedním člověkem, „*ale už samotné nevhodné, neuctivé, ponižující a jiné jednání vyjadřující nelásku k partnerovi*“¹⁵ je považováno za nevěru. Proto každý čin a chování potřebuje nést prvky lásky k druhému.

Nerozlučitelnost manželství se těsně pojí se zachováním věrnosti. Obě tyto vlastnosti vycházejí z povinnosti dané manželskou láskou.¹⁶ Nemožnost zrušení tohoto sňatku se naplňuje skrze vznikající jednotu tělesnou, duševní a také srdcí.¹⁷ Tato církví vyzdvihující jednota je právě jedna z příčin vztahující se k negativnímu nahlížení na rozvod, který nemůže člověk po sňatku podstoupit. Také svátostný charakter manželství dává svazku doživotního trvání.¹⁸ Tedy manželská smlouva se může zneplatnit či dojít k rozluce mezi manželi, a to jen

¹² Srov. DUFOUR, X. L. *Slovník biblické teologie*, s. 422 a 424.

¹³ Srov. *Svatební obřady*, Sekretariát České liturgické komise, s. 13.

¹⁴ *Mt 19*, 6.

¹⁵ MAZÁČOVÁ, Z. *Manželská věrnost jako cesta k plnému uskutečnění člověka z pohledu církve*, s. 32.

¹⁶ Srov. SKALICKÝ, K. *Radost a naděje*, s. 165.

¹⁷ Srov. *FC*, čl. 20.

¹⁸ Srov. MAZÁČOVÁ, Z. *Manželská věrnost jako cesta k plnému uskutečnění člověka z pohledu církve*, s. 36.

za jistých okolností.¹⁹ O tomto tématu se dále v práci zmíním, proto se o ní nepotřebuji dále nyní zmiňovat.

1.2 Rodina

Rodina hraje pro církve a také pro společnost důležitou roli. V obou případech se považuje za základní buňku společnosti, vytvářející společenství muže a ženy, jejichž hlavním povoláním je vzájemné odevzdání se v lásce a možnému následnému daru života.²⁰ Od něj se sestavují další společenské a církevní struktury. Tato instituce jako první vytváří prostor pro formování sociálních vztahů a dalších jejich aspektů.²¹ Má vliv na výchovu a sociální začleňování každého člověka, v tomto stojí její vysoký význam. Pro katolickou církev se ještě zvětšuje na vyšší úroveň.

„Křesťanská rodina je totiž první společenství, která má za úkol hlásat evangelium dospívající lidské osobnosti a dovést ji postupnou výchovou a katechezí k plné lidské a křesťanské zralosti.“²²

Tedy křesťané chápou rodinu poněkud z širšího rozpětí. Výchova se neobrací jen k poznání skutečností považované společností za potřebné k životu, ale také vybízí k vědomí víry a usiluje o vedení každého člověka na cestu ke spáse.²³ Pro církve je také značně důležitá tato skutečnost: „muž a žena spojení v manželství tvoří spolu se svými dětmi rodinu.“²⁴ Opravdová rodina se zakládá na posvátném svazku manželském, jenž tvoří její základní stavební kámen, jako stavbu drží zdi.

1.3 Rozvod a rozluka

Pro lepší pochopení některých bodů práce je podstatné vysvětlit rozdíl mezi rozvodem a rozlukou. Ačkoliv by se tyto pojmy zdály být velmi podobné, možná i totožné, ve své podstatě se značně odlišují. Proto by nebylo přijatelné, aby došlo k záměně mezi těmito důležitými, běžně užívanými slovy. Mohli bychom uvést jinakost už například v tom, že pro křesťanské uzavření manželství je rozvod nemožný z důvodu pokládání manželství za svátost, kterou si snoubenci udělují na celý život.²⁵

¹⁹ Viz. v *CIC* od kán. 1061.

²⁰ Srov. *KKC*, čl. 2207, Srov. J. P. II. *Christifideles laici*, čl. 40, Srov. *GS*, čl. 52.

²¹ Srov. J. P. II. *Christifideles laici*, čl. 40.

²² *FC*, čl. 2.

²³ Srov. *GE*, čl. 3.

²⁴ *KKC*, čl. 2202.

²⁵ Srov. *CIC*, kán. 1055, 1.

Za rozvod se v občanské společnosti považuje plné zrušení manželského svazku, po kterém lidé mohou vstoupit do nového stavu manželského. Předchozí manželství podle nich zaniká a nejsou k němu žádným právním způsobem vázání.²⁶

Naproti tomu se v církvi uvádí pouze rozloučení z důvodu neplatnosti manželství a rozluka za trvání manželství. Nyní uvedeme tři nejhlavnější případy rozloučení v uznání a prokázání neplatnosti či nedokonavosti, jimiž jsou nedokonané manželství, privilegium Paulinum a privilegium Petrinum. Za nedokonané manželství se považuje platně uzavřený sňatek, stvrzený manželským souhlasem obou partnerů, po němž nedošlo k tělesnému spojení.²⁷ V tomto okamžiku se musí splnit podmínky, aby mohlo dojít k rozloučení. Jimi jsou: podání žádosti jednoho nebo obou partnerů, musí být alespoň jeden z nich pokřtěný, ověření nedovršení manželství a musí je vést k tomu závažné důvody. Pavlovské privilegium umožňuje rozloučení manželství nesvátostrného charakteru, jestliže oba partneři nejsou pokřtěni, jeden z nich se dává pokřtít, nepokřtěný odchází od druhého manžela. Důležitým faktem však vyvstává skutečnost, kdy pokřtěný partner nesmí dát podnět k jeho odchodu. Posledním častým případem je privilegium Petrinum, jež se vztahuje k rozloučení nesvátostrného manželství, jestliže bylo uzavřeno mezi nepokřtěným partnerem a pokřtěnou osobou v nekatolické církvi, mezi dvěma nepokřtěnými lidmi a mezi dvěma osobami, jež uzavřeli manželství s dispensí od překážky různého náboženství. Pokřtěni mohou ve všech třech možnostech rozloučení uzavřít nové manželství až po občanském rozvodu, protože civilní právo tyto formy odloučení a zániku manželství nezná.²⁸ Avšak nesmí se zaměřovat za pojem církevní rozvod.

Druhým pojetím rozluky v katolické církvi se „rozumí tělesné odloučení manželů a ukončení žití ve společné domácnosti.“²⁹ Znamená to tedy, že v případech nemožnosti spolužití se partneři od sebe odstěhují, ale jejich svazek a povinnosti z něho vyplývající trvají dál. Vyplývá to z předchozí vysvětlené nerozlučitelnosti. Tito lidé podle církevního práva nemohou uzavřít nový sňatek, pouze až v případě smrti jednoho z nich.³⁰ Snažím se upozornit na to, že novým sňatkem žijí křesťané v těžkém hříchu, a proto je jim odňata možnost účastnit se svátosti přijímání Božího těla i krve a dalších svátostí. Tito lidé se totiž dopouštějí

²⁶ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 174.

²⁷ Srov. CIC, kán. 1142.

²⁸ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 172-178, 182-183; srov. CIC, kán. 1142-1143, 1147, 1150.

²⁹ MAZÁČOVÁ, Z. *Manželská věrnost jako cesta k plnému uskutečnění člověka z pohledu církve*, s. 38., srov. KKC, čl. 1649.

³⁰ Srov. CIC, kán. 1141, 1151.

cizoložnictví, které patří do jednoho z bodu Desatera Božích přikázání,³¹ jež musí členové katolické církve přísně dodržovat. Důvodem tohoto odloučení je nemožnost naplnění povinnosti spolužití z morálních či dalších i životu ohrožujících skutečností.³²

1.4 Fakticky existující soužití

V dnešní době se rozšiřuje fenomén fakticky existujícího soužití. Vymezuje se jako lidská skutečnost, jejíž jmenovatelem je „*soužití pohlavního typu bez manželství*.“³³ Pro člověka dnešní doby nese charakteristiku, jež pro něj vynáší mnoho zdánlivých pozitiv: společné bydlení se sexuálním poměrem, tendenci ke stabilitě. Nevyplývají z něj manželská práva a povinnosti, nesvazuje ho pouto, proto mohou opustit vztah kdykoliv. Lidé žijící v tomto světě odmítají vzít na sebe manželské závazky.³⁴ Nechtějí se omezovat, potřebují neustálou možnost svobody, a z toho vzniklo toto volné soužití. Pro církve se takovýto pojem stává důležitý už tím, že vznikají rodiny bez trvalého svazku, který je pro rodinu nepostradatelný.

1.5 Sexualita

Pojem sexualita je pro dnešní společnost docela odlišný od církevního pojetí. Pro církve má velký význam. Nejenže vytváří vnitřní lidskou podstatu a patří mezi základní části osobnosti, ale také uschopňuje člověka k největšímu darování se, jímž je intimní pohlavní spojení. Získá svou plnost až při sebedarování člověka až do smrti. Rozdíl vidíme také ve skutečnosti, že čistota v této oblasti vede k respektování jejich funkcí: spojení a plození. Naopak společnost je od sebe odděluje skrze metody zabraňující početí či k podpoře početí.³⁵ Důsledky z jejich počínání přechází na celou společnost.

³¹ Srov. MAZÁČOVÁ, Z. *Manželská věrnost jako cesta k plnému uskutečnění člověka z pohledu církve*, s. 38.

³² Srov. Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 166; blíže o tom mluví CIC, kán. 1151-1155.

³³ Papežská rada pro rodinu. *Rodina, manželství a fakticky existující soužití*, čl. 2.

³⁴ Srov. tamtéž, čl. 2 a 4.

³⁵ Srov. Papežská rada pro rodinu: *Lidská sexualita: pravda a význam*, čl. 3, 10 a 32.

2 PŘEDSTAVENÍ DOKUMENTŮ KATOLICKÉ CÍRKVE

V této kapitole se budu zabývat stručným přehledem použitých dokumentů, jejichž obsah není mnohdy znám ani v laickém katolickém prostředí. Spíše procházejí rukama odborníků, a proto jejich uvedení pokládám za více obohacující než jen pouze na ně, jako na neznámé texty, odkazovat. Problém nastává již s latinskými názvy, pod kterými si je mnohdy těžké představit samotný obsah. Pokusím se objasnit jejich charakteristiku, proč vznikly a jaké hlavní problémy řeší. Právě toto obeznámení může dopomoci k pochopení myšlenek, uvedených v následujících podkapitolách, a v neposlední řadě také slouží k zorientování se v těchto dokumentech a získání tak jejich obecného přehledu. Jednotlivé dokumenty jsou rozčleněny podle doby vzniku a poslední podkapitola vymezuje dokumenty vzniklé na našem území.

2.1 Dokumenty před II. vatikánským koncilem

V souvislosti s konstitucí *Gaudium et spes* vyvstává potřeba zmínit se o dokumentu *Casti connubii*, leč vznikl o mnoho let dříve. Je důležité jím projít z toho důvodu, že na některé jeho části odkazuje a vychází z něho. Encyklika byla sepsána již v roce 1930 za papeže Pia XI. Do češtiny se překládá pod názvem *O křesťanském manželství*. Podnět k sepsání vzešel ze špatné vědomosti a z popírání manželství jako svátosti a z dalších s ním souvisejících skutečností. Snaží se skrze něj předat ono pravdivé Kristovo učení.³⁶

Encyklika je sestavena ze dvou hlavních kapitol, které shrnují nejpodstatnější a nejdůležitější základy a zásady poznatků o křesťanském manželství. První část *Trojí požehnání manželství* podává informaci o třech ústředních a nevyhnutelných bodech tohoto soužití, jimiž jsou dítě, věrnost a svátostná stránka manželství. Ty znázorňují ony základní pravdy. Druhá kapitola se zabývá tématem *Současné boje proti manželství*, které vznikají ve společnosti. Objevují se v ní snižování vyřčených pravd v první části.

³⁶ Srov. PIUS XI. *Casti connubii*, čl. 2.

2.2 II. vatikánský koncil a jím vydané dokumenty

Nejdříve bychom vůbec začali stručným historickým úvodem. Bude se týkat krátkého výkladu podstatných bodů II. Vatikánského koncilu, který rozběhl značné změny nejen v církvi, ale i ve společnosti jako celku. Jeho zmínka je důležitá už pro samotný dokument *Gaudium et spes*, díky němuž mohl být sepsán. Odráží se v něm vývoj této pastorální konstituce.

2.2.1 Příprava a průběh II. vatikánského koncilu

V roce 1959 se tamější papež Jan XXIII. začal více zabývat myšlenkou koncilu katolické církve, kterou v sobě nosil již dlouho před zvolením za hlavu Církve. Jeho pohnutka vycházela z ohrožení světa, které cítil díky propukající špatné atmosféře ve vztazích mezi lidmi. Viděl a dále se zajímal o to, co svět tíží, v jaké nepokojné situaci se mnohé země nacházejí. Na mnohých místech číhala hrozba nemíru a nelásky, s níž si nevěděl nikdo rady. Papež usilovně přemýšlel, co by s tím mohl udělat. Jako blesk z čistého nebe ho oslovilo jediné spásné řešení a jím byl koncil. Po sdělení této možnosti zabránění nepokojů kardinálu Dominiku Tardinimu bylo jasno. Ten ji označil za velkou myšlenku, jež došla jeho zalíbení.³⁷

V druhém zdroji je však vylíčen trochu jiný postoj kardinála. Sice ji přijal před papežem s radostí, ale jeho chování před ostatními ho nepotvrzovalo. Věděl, že svatého Otce od koncilu neodradí. Proto se někteří domnívají, že důkladná příprava nastala i díky zdržení, protože by smrt Jana XXIII. znamenala řešení. Podle svědků mluvil kardinál často s očima obrácenými v sloup a o papeži se zmiňoval jako o „tamtom nahoře“.³⁸ Díky této informaci není zcela jasné, jak se k tomu stavěl nejvyšší a nejbližší papežův člověk.

Ostatně se začal připravovat onen koncil, zvaný II. vatikánský. Nesl po celou dobu nádech papežovy láskyplné starostlivosti o svět, která se rovněž nachází v samotném sepsání pastorální konstituce. Pro katolickou církev bylo hlavním a velmi zásadním tématem aktualizování křesťanské zvěsti v současném světě, jakým způsobem by se mohla církev otevřít otázkám dneška a více se přiblížit lidem.³⁹ To byl hlavní směr, kterým se sněm ubíral, z čeho vycházel.

Necelé tři roky trvaly přípravy. Začaly 13. listopadu 1960 bohoslužbami podle byzantskoslovanského obřadu konaných v bazilice sv. Petra. Zúčastnilo se jich na 500 biskupů a kněží, jež byli jmenováni za členy a poradce přípravných komisí a sekretariátů.

³⁷ Srov. SKALICKÝ, K.. *Radost a naděje*, s. 49.

³⁸ Srov. PESCH, O. H. *Druhý vatikánský koncil 1962-1965: příprava, průběh, odkaz*, s. 32.

³⁹ Srov. SKALICKÝ, K.. *Radost a naděje*, s. 49-50.

Svou přítomnost neopomenul ani samotný papež, který uděloval další požehnání a pronesl kázání plné nadějí očekávaná od koncilu. Během těchto let chystání 21. sněmu se potřebovaly sepsat předlohy, čím vším se má zabývat a přesně vymezit okruhy témat. Také přicházely od představitelů různých křesťanských církví a společenství pro papeže velmi potěšující a povzbuzující pohnutky ke sjednocení. Podle jeho vyjádření však nestačila jenom touha po jednotě, ale koncil by se měl obracet na větší cíl. Za prvotnější směr považoval obnovení a také přizpůsobení k požadavkům doby, které povede právě k vytoužené jednotné církvi. Jak uvedl papež v úvodním kázání, sněm se odlišuje od všech předchozích. Nezaměřuje svůj výklad katolické nauky k otázkách bludů a herezí, ale obrací se k návratu pravdy týkající se lidského a křesťanského myšlení a života. Osvětluje se vůbec pojem jednota Církve. Projevuje se různými skutečnostmi, jako je např. křest všech v Ježíši Kristu, vedení Duchem svatým ke společenství. Díky ukončení těchto mnohých, obtížných, ale důkladných příprav mohl papež vyhlásit sněm. 2. února 1962 podepsáním apoštolského listu vyhláší prvním dnem setkání 11. října téhož roku.⁴⁰ Za důležité je zmínit, že papež vyzýval během uskutečňování příprav všechny lid k modlitbám za tento významný a hodnotný sněm pro celou zemi. Sám těsně před jeho začátkem poprvé odjel z Říma, aby vykonal pouť do Lorety a do Assisi ke hrobu sv. Františka.⁴¹ Z toho můžeme vyčíst, jak papeži záleželo na celém průběhu koncilu. Nenechal modlitby jen na ostatních, ale šel příkladem. Celý svět se ho značně dotýkal jeho srdce. Jako Bůh neopouštěl své ovečky a nebyly mu v ničem lhostejné.

Jan XXIII. stanovil koncilu pastýřskou roli, proto se užívá název pastorální koncil. Jeho spolujmenovatelem je taktéž ekumenický koncil, jelikož se dotýká celé Římskokatolické církve. Za hlavní cíl uváděl novou formu svědectví přiblížené k modernímu světu. Vnímá církev za mladou, která má schopnosti k dostatečným proměnám.⁴² Papež nebyl katolíkem, který by se bál změn, nebo je nechtěl. Považoval za důležité, aby se lidé mohli v církevním prostředí dobře cítit, pohybovat a rozumět mu.

Koncil se uskutečnil v letech 1962-1965 ve čtyřech hlavních setkáních. Postupně se ho účastnili biskupové z celého světa. První zasedání proběhlo v období od 11. října do 8. prosince roku 1962, které se sešlo celkem 36krát. Tato část sněmu se vyjadřovala k otázkám pěti předloh: o liturgii, o moderních prostředcích propagandy a sdělování myšlenek, o zdrojích zjevení, o jednotě Církve a o Církvi.⁴³ Po ukončení zasedání bylo koncilní mezidobí, v němž koordinační komise dále zpracovávala jednotlivá schémata.

⁴⁰ Srov. II. Vatikánský sněm: Příprava a průběh, s. 30-45.

⁴¹ Srov. tamtéž, s. 73.

⁴² Srov. Pesch, O. H. Druhý vatikánský koncil 1962-1965: příprava, průběh, odkaz, s. 63-66.

⁴³ Srov. II. Vatikánský sněm: Příprava a průběh, s. 94.

Během něho se zdravotní stav Jana XXIII. zhoršoval a obtížím podlehl 3. června 1963. V poměrně krátkém čase byl zvolen novým papežem Giovanni Battisti Montiny, a to 21. června. Zvolil si za jméno Pavel VI. V tomto období kardinálové očekávali se strachem, zda koncil s novou hlavou církve bude pokračovat. Obávali se však zbytečně. Papež nečekaně rychle už od prvního dne své služby pokračoval na onom díle dál. Avšak změnil některé skutečnosti: jmenoval 4 ředitele řídící debatu na zasedáních a připustil laiky ke koncilovým zasedáním.⁴⁴ Tímto začal nově jmenovaný Pavel VI. svůj pontifikát. Pozoruhodné je, s jakou odvahou vešel a vypořádal se s takovou obtížnou událostí docela snadno. O tři týdny později, než stanovil Jan XXIII., se konala další část.

Druhé období sněmovních zasedáních se uskutečnilo 29. září-4. prosince 1963. Konalo se ve 37 setkáních. Současně se scházely také komise kvůli dokončování prací nebo pro uvážení jednotlivých hlasů. Zahájilo se vyznáním víry koncilových Otců a proslovem Pavla VI., ve kterém se zmínil o čtyřech hlavních bodech k sněmovnímu projednávání. Z nich vyvstaly cíle: zamyšlení se Církve nad sebou, nad její podstatou, uskutečnění její reformy, urychlení sjednocení křesťanů a vedení rozhovoru se současným světem. Schéma o Církvi tedy obsahovalo 4 základní kapitoly: o tajemství Církve, o jejím hierarchickém uspořádání, o biskupech a o povolání laiků ke svatosti.⁴⁵ Z uvedených poznatků nám vyplývá, že se Církev v této části vývoje skutečně zajímala o své otevření se všem a považovala to za nezbytné. Začala být přístupná reformám, které dnešní svět potřeboval. Také Pavel VI. povzbuzoval věřící lid k modlitbě, zejména ke svatým.⁴⁶

Třetí období se konalo 14. září-21. listopadu 1964. Po mši svatý otec pronesl zaměření tohoto zasedání. Vyvstávala podle něj potřeba dalšího objasňování pojmu Církve, významu úřadu biskupů a jeho vztahu k papežství. Nejhlavnější cíl viděl nejen v prozkoumávání úkolu Církve vzhledem ke světu, ale také jí samotné. Diskuse jednaly o tématikách apoštolátu laiků, kněžského povolání a především se týkaly předlohy *Církev v dnešním světě*, jež se dostávala pomalu do současné podoby. Její schéma bylo rozděleno do čtyř kapitol, a to: O celistvém povolání člověka, Církve ve službách Boha a lidí, Postoj katolíka ve světě, Hlavní úkoly katolíka, obrana lidské osoby, manželství a rodina a o dalších společenských skutečnostech. Pro nás stojí za význačné zmínit se o části čtvrté kapitoly *O rodině a manželství*. Už v tomto okamžiku se jednalo zejména o rozporu poměru mezi cíli manželství- plozením a vzájemnou láskou. Potíže se úzce dotýkaly tématu omezení počtu dětí v rodině, které činilo manželům

⁴⁴ Srov. II. Vatikánský sněm: Příprava a průběh, s. 109-110.

⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 113 a 122.

⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 120.

značný problém z pohledu víry. Ani biskupům nebyl tento problém dosti jasný, objevovaly se i mezi jejich názory dosti velké odlišnosti. Ale stále se ohlíželi na Boží přirozený zákon, od kterého neustoupili ani v případě tlaku společnosti. Další změny se přenechaly do následujícího setkání.⁴⁷

Poslední čtvrté zasedání se uskutečnilo 14. září-8. prosince 1965. Bylo opět uvedeno mší ke svátku Povýšení svatého kříže. V promluvě vyzvednul svatý Otec snahu celé církve o jednotu a ukončil ji slovy vybízející k míru a k úctě.⁴⁸ Mimo jiné se opět řešila předloha O církvi v dnešním světě, jejíž diskuse se týkala především rodiny, míru i války. Otcové se zabývali otázkami týkajícími se rodičovství, regulace počtu dětí, obnovy manželských slibů, potratů. Den před závěrem koncilu se vyhlásily poslední dokumenty z koncilu.⁴⁹

II. vatikánský koncil skončil 8. prosince roku 1965 papežovým rozpuštěním sněmovních Otců. Dochází po něm ještě k odhlasování jednotlivých jeho prací komisí. 10. ledna 1966 papež uveřejňuje zakládání ústřední pokoncilové komise a pět komisí - pro biskupy a jejich vedení diecézí, pro řeholníky, pro misie, pro křesťanskou výchovu a pro apoštolát laiků. Po ukončení koncilu se vyhlásilo celkem 16 prací.⁵⁰

2.2.2 Gaudium et spes, naděje a výzva ke zlepšení života

Pro lidstvo se stal velmi významným a očekávaným dokumentem Gaudium et spes. Jedná se o pastorální konstituci O církvi v dnešním světě. Její český název zní „Radost a naděje“. Proč tento název? Nenašla jsem v knihách odpověď, ale můžeme se pokusit vyložit ho sami díky předcházejícímu výkladu koncilu. Jelikož se dokument týká postoje Církve jak k Božím, ale i ke světským, vyznívá z něj naděje ke zlepšení života křesťanů i ostatních lidí. Vyvstává tu žízeň po sjednocení. Nemáme stát tady na zemi rozděleně jako nepokřtění a věřící, ale máme se spolupodílet na životě celé společnosti. To je nadějí a zároveň radostné poselství sdělení Církve.

Konečná verze byla sepsána v roce 1965.⁵¹ Jak už jsme se výše mohli dovědět, vznikla na koncilu díky problematickým skutečnostem vyznačených Janem XXIII. Hlavní tematikou je ono ústřední zaměření, tedy přiblížení a aktualizace křesťanské zvěsti světu i křesťanům, která chce pomoci navést každého člověka na spásnou cestu jeho pozemského života.

⁴⁷ Srov. II. Vatikánský sněm: Příprava a průběh, s. 200-204, 215, 220-222.

⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 274 a 276.

⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 280, 281 a 302.

⁵⁰ Srov. tamtéž, s. 329-330.

⁵¹ Srov. UMLAUF, M. *Stručné dějiny vývoje SUC*, studijní texty, s. 11.

Konstituce se skládá z hlavních dvou částí. První z nich- *Církev a povolání člověka*- se snaží vyložit důstojnost člověka, jeho povolání a činnost ve společnosti a jakou úlohu má zastupovat církev ve světě. *Některé naléhavé problémy* je název druhé části, zabývající se konkrétními oblastmi těžkostí, týkající se každého z lidí individuálně a zároveň také v celistvosti. Upomíná na zvláštní potřebu důstojnosti a hodnoty manželství a rodiny, jež ve společnosti stále upadá, podporuje rozvoj kultury, zamýšlí se nad hospodářsko- společenským životem a nad politickým děním a v posledním tématu rozebírá a vybízí k míru a ke společenství národů, jenž má pro lidstvo nepopsatelnou cenu.

2.2.3 Gravissimum educationis

Z druhého vatikánského koncilu vzešel už méně známý, ale i přesto pro katolické rodiny, pro pastorační asistenti a učitele a jiné osoby významný, dokument Gravissimum educationis. Je to krátká *Deklarace o křesťanské výchově*. Byla sepsána v roce 1965. Sněm koncilu se mimo základní problémy, postihující celé lidstvo, zajímal neustále o prvotní úkol a cíl církve hlásat spásu každému člověku a dopomáhat mu na cestě k ní. Proto pokládal za nutnost sepsat tuto deklaraci, ve které vytýčil a zdůraznil důležité zásady křesťanské výchovy dětí církve.⁵² Člověka je totiž potřeba formovat již od počátku a během celého jeho růstu.

Gravissimum educationis popisuje povinnosti rodičů ve výchově, jaká má být, na co se zaměřit, aby se uchovalo dítěti právo na důstojné zacházení a stát se plnohodnotnou osobou. Také se nezapomíná zmínit o školní výchově, znatelně ovlivňující celý další život jedince. Především upřednostňuje katolické školy, jež svou výuku provozují a zaměřují v křesťanské láskyplné atmosféře a na učení evangelia. Tato forma přístupu je důležitá pro lidský růst a rozvoj, a především též pro poznání a uvědomění si Boží přítomnosti v životě.

2.3 Pokoncilní dokumenty

V dalším textu se budeme zabývat jednotlivými encyklikami, papežskými listy a jinými dokumenty katolické církve. V nich se vzhledem k různým obdobím projevuje právě onen vývoj církve v pojetí manželství a rodiny.

⁵² Srov. *GE*, předmluva.

2.3.1 Humanae vitae

O správném řádu sdělování lidského života informuje encyklika *Humanae vitae*. Byla sepsána v roce 1968 pod záštitou významného papeže Pavla VI. Tuto tematiku si vybral kvůli závažným problémům tamější doby, které se vztahovaly hlavně ke svědomí manželů. Potíže se týkaly jejich povinnosti sdělování života.⁵³ Proto vznikla tato encyklika, povzbuzující křesťany ke správnému mravnímu jednání a zachování Božího zákona.

V dokumentu se probírá zejména vztah manželů, jejich láska a také pohlavní stránka manželského sdílení a předávání lidského života. Velmi důležitou součástí života partnerů je čistota v intimním styku i v jejich lásce. Už v tomto čase vyvstal problém v pohlavním životě manželů s regulací početí, která se ve světě začala řešit pomocí antikoncepce a jiných umělých, lidský plod zabíjejících prostředků. Proto papež rozlišuje a popisuje správné, přirozené Bohem dané metody. Také se zmiňuje o těch, které stojí proti Božímu záměru. Odpovídá na mnohé otázky oné doby, které stále přetrvávají až do současnosti. Tímto textem zdůrazňuje ochranu člověka již od početí.

2.3.2 Familiaris consortio

Velmi důležitým dokumentem pro dnešní rodinu se stal *Familiaris consortio*. Je to apoštolská adhortace od papeže Jana Pavla II. Byla sepsána v roce 1981. Její ústřední téma se zabývá úkoly křesťanské rodiny v současném světě. Střetává se tu s různými problémy týkající se tohoto soužití. Odpovídá na závažné vývojové změny týkající se celé společnosti, jež ovlivňují i mnohé katolíky. Vyzdvihuje a zdůrazňuje hodnoty manželství a rodiny, které se v této době nerespektují, ztrácejí a nedodržují.

Tato adhortace je rozdělena do čtyř hlavních kapitol. První z nich *Rodina dnes - světlo a stíny* se orientuje na rodinu v dnešní společnosti, na její současné podmínky, hodnoty, vlivy. Druhá část s názvem *Manželství a rodina v Božím plánu* vyznačuje nejdůležitější a nejpotřebnější Bohem dané hodnoty jako je například nezastupitelná role manželství pro vznik rodiny, děti obohacující a posilující vztah manželů.⁵⁴ V následující kapitole se dostává na téma *Úkoly křesťanské rodiny*, které ukazuje na důležité poslání manželství a rodiny. Poslední čtvrtá část se nazývá *Pastorace rodiny*. Ta se zabývá křesťanským působením na rodinu během celého jejího vývoje, od přípravy na manželství od dětského věku, až po řešení problémů v rodinném soužití.

⁵³ Srov. *HV*, čl. 1.

⁵⁴ Srov. *FC*, čl. 14.

2.3.3 Christifideles laici

Posynodní list papeže Jana Pavla II. nese podtitul O povolání a poslání laiků v církvi a ve světě. Jeho konečná verze byla sepsána v roce 1988. Snažilo se jím vymezit úkol laiků v celé společnosti, a proto onen dokument nepostrádá své značné nutnosti. Už od úvodu se dovídáme, že veškeré myšlenky práce se odvíjejí od známého evangelijního podobenství vyprávějího o dělnících na vinici.

„Neboť s královstvím nebeským je to tak, jako když jeden hospodář hned ráno vyšel najmout dělníky na svou vinici. Smluvil s dělníky denár na den a poslal je na vinici.“⁵⁵

Z těchto vět církev odvozuje Boží plán s jeho lidem, kterým se má každý člověk připravovat už tady na zemi na Boží království. Není to jenom nějaké vyprávění, ale především pobídka a udání směru ke správnému naplnění života.

2.3.4 Kodex iuris canonici

Český překlad zní Kodex kanonického práva. Dokument vznikl prostřednictvím potřeby katolické církve uspořádat právní systém. Poprvé byl sepsán v roce 1917 a pozměněn v roce 1983. Obsahuje veškeré platné právo závazné pro katolickou církev, tedy musí se jím neustále řídit. Zabývá se mnoha oblastmi dotýkající se církev a jednou z nich jsou také svátosti, mezi něž patří i manželství.

Kodex obsahuje 7 knih, z nichž se čtvrtá věnuje svátostem. Sedmá stať se vyhradila pro manželství, jež se dále rozděluje do desíti hlav. V těchto oddílech se zmiňuje o svátostném charakteru manželství a z něj vycházejících neoddělitelných skutečností, o platnosti manželství, o pastorační péči v přípravě na manželství, o překážkách k uzavření manželství, o smíšeném manželství a v neposlední řadě také o možnostech rozloučení tohoto svazku.

Církev se důkladně stará o celý průběh manželství, a zejména v případě, jestliže nastanou potíže mezi manželi. K tomu se vztahuje sedmá kniha s titulem *Procesní řízení* v části třetí a v první stati. Věnuje se tu církevnímu soudnímu řízení ve věci: prohlášení neplatnosti manželství, odloučení manželů, dispense pro manželství uzavřené a nedokonané a týkající se předpokládané smrti manžela. Můžeme tedy vidět, že se církevní právo zabývá nejrůznějšími okolnostmi dění života člověka.

⁵⁵ Mt 20, 1–2.

2.3.5 Lidská sexualita: pravda a význam

Dokument nese podtitul *Zásady pro výchovu v rodině*. Byl vydán Papežskou radou pro rodinu v roce 1995 ve Vatikánu. Vznikl na popud otázek vyvstalých z amorálního chování společnosti. Zabývá se především sexuální výchovou. V minulosti jí nebylo potřeba díky zachovávání hodnot a tradičních rodičovských vzorů v rodinném prostředí. Dnes tomu tak není, a proto toto téma vstoupilo do nutnosti řešení, aby se poukázalo na pravdivou skutečnost lidské sexuality a na všechno, co je s ní spojené.

Skládá se ze sedmi hlavních kapitol, jejich názvy jsou: *Povolání k opravdové lásce, Pravá láska a čistota, V horizontu povolání, Otec a matka jako vychovatelé, Zásady pro výchovu v rodině, Kroky v poznávání a poslední sedmá Praktické rady*.

2.3.6 Rodina, manželství a fakticky existující soužití

Tento důležitý dokument vytvořila papežská rada pro rodinu roku 2000. U nás byl vydán v roce 2001 Českou biskupskou konferencí. Text vznikl díky vznikající problematice fakticky existujícího soužití, jež se v současné době neustále rozšiřuje. Tento pojem a forma žití souvisí s dalšími obtížemi vztahující se k situaci a postavení rodiny ve společnosti a také pro samotné uchování manželství. Je to velmi závažný jev degradující bezpečné rodinné zázemí a jeho funkci. Proto papežská rada rozvíjí své snahy o udržení hodnoty rodiny a vysvětluje značné rozdíly mezi těmito formami soužití.

Skládá se ze šesti kapitol. První, nazvaná *Fakticky existující soužití*, se zabývá tím, co to znamená, jakou má charakteristiku, kteří činitelé se podíleli na jeho vytvoření. Druhá část *Rodina založená na manželství a fakticky existujícím soužitím* vysvětluje rozdílnost v takto vzniklých rodinách. Zmiňuje se o negativěch, jež tato soužití přinášejí nejen partnerům, ale i jejich dětem a vynáší k tomu svá odůvodnění. Třetí kapitolou s názvem *Fakticky existující soužití ve společenském kontextu* se promítá, jaké má toto nově vzniklé soužití společenské zázemí, které potíže s sebou přináší, a jakým způsobem se odlišuje od instituce manželství. Čtvrtá část *Spravedlnost a sociální dobro rodiny*, znázorňuje přesné rozdíly v zásadních a konkrétních skutečnostech týkající se rodiny, v níž církev považuje za nejdůležitější uzavření manželské smlouvy před Bohem. Zdůrazňuje ochranu rodiny. Předposlední pátá kapitola nese název *Křesťanské manželství a fakticky existující soužití*. V ní se zdůrazňuje svátostné znamení manželství. Poslední část se jmenuje *Základní linie křesťanské orientace*.

2.3.7 Kompendium sociální nauky církve

Významným dokumentem se pro církev stalo Kompendium sociální nauky církve. Sepsala ho Papežská rada pro spravedlnost a mír. Byl vydán v roce 2008, takže je téměř nejmladším svého druhu. Jeho vytvoření vyplynulo z nutnosti přehledu o základních zásadách a učení sociální nauky církve, aby křesťané i mimo jiné mohli lépe a především pravdivě evangelizovat, podávat svědectví svým vlastním životem.

Skládá se ze tří hlavních částí, které se dále dělí na kapitoly. Můžeme uvést alespoň jejich názvy, jež nám ukáží rozvrhnutí, o čem pojednávají. Ona první část má 4 kapitoly: Plán Boží lásky pro lidstvo, Poslání církve a sociální nauka, Lidská osoba a její práva, Zásady sociální nauky církve. Druhý oddíl se týká tématik: Rodina jako živoucí buňka společnosti, Lidská práce, Ekonomický život, Politická obec, Mezinárodní společenství, Ochrana životního prostředí a Úsilí o mír. Poslední třetí část se zabývá titulem Sociální nauka a působení církve.

2.4 Dokument Pokoj a dobro

V uvádění význačných dokumentů nemůžeme zapomenout zmínit se o těch, jež se sepsaly na našem území se zaměřením na tematiku manželství a rodiny. Předložené texty seznamují se situací dané problematiky v České republice.

Pokoj a dobro nese podtitul List k sociálním otázkám v České republice k veřejné diskusi. Byl sepsán a vydán Českou biskupskou konferencí. Vznikl v roce 2000. Pro zajímavost uvedu vysvětlení pojmenování tohoto dokumentu. Název *Pokoj a Dobro* se převzalo od svatého Františka z Assisi, jenž takto zdravil své spolubratry. Jedná se o slova, která pronášel svým láskyplným životem ke všem lidem. Dalo by se říct, že to bylo jedno z jeho hesel. Proto se stal pozdrav významného světce názvem dokumentu, vybízející lidstvo 21. století ke smíru na zemi. Pobídka vyznívající z titulu byla zdrojem k napsání textu tohoto dokumentu a výzvou ke křesťanskému pozdravu a bratrskému chování mezi lidmi.⁵⁶

List se skládá z devíti kapitol zaměřujících se na různé oblasti života. Z velké části se věnuje historickému kontextu ovlivňující náboženský prostor, dále se zabývá ekonomickou, občanskou, hospodářskou, ekologickou stránkou. Konečně osmá kapitola se vztahuje k rodině a v poslední části se orientuje na naději příchodu Božího království. Zmiňuje se o nebezpečí, které nastává v situaci rodiny díky společenským změnám.

⁵⁶ *Pokoj a dobro*, úvodní slovo, s. 12.

3 NASTÍNĚNÍ VÝVOJE TÝKAJÍCÍHO SE MANŽELSTVÍ A RODINY

Nyní se dostávám k hlavnímu tématu mé práce. Celou touto kapitolou se budu zabývat právě vývojem postojů církve k rozporům, které nastávaly díky neustále měnící se společnosti. Církev na ně musela reagovat už díky jejímu cíli ustanoveného Ježíšem Kristem. Ježíš od počátku svého působení vybízí lidi k obrácení a k šíření evangelia.⁵⁷ Proto církev pečuje nejen o své věřící, ale i o všechny ostatní, snaží se o dosažení jejich spásy. To je její prvotní úkol.

Ač se některá poskytnutá vyjádření považují za konzervativní, církevní představitelé musí zůstat věrni Božímu řádu. I když slovo ztrácí svůj význam, v církvi se bere stále vážně, jelikož jím vyjadřuje Boží pravdivou skutečnost. Nemůže vzít kterýkoliv zásadní výklad, považovaný za církevní učení, zpět. To nelze už kvůli tomu, že Kristova pravda je jen jedna a nemůže se vyvracet a měnit. Budoucí lidstvo čerpá z toho, co již bylo sepsáno.⁵⁸ Pojetí manželství a rodiny se v církvi vyvíjí v závislosti na měnící se společnosti, jelikož do ní patří a nemůže se od ní oddělit. Díky nově vznikajícím fenoménům se rozšiřuje oblast problematičnosti v manželském a rodinném soužití taktéž zasahující katolické prostředí. Ať ona samotná chce či nechce, věřící populace je těmito změnami ovlivňována na každém kroku. Proto se snaží reagovat a ukazovat správné cesty, jak nejrychleji umí, aby tak došlo k co nejmenším negativním následkům a nebylo zraněno mnoho lidí, už třeba těžkým hříchem. Právě jednotlivé reakce na změny, které přinášejí mnohdy značné obtíže, dopomáhají k poznání vývoje církevního vnímání. Proto zbývající část práce věnuji těm nejdůležitějším skutečnostem, na kterých se nejvíce ukazuje vývojové smýšlení. Mezi nejhlavnější tematiky otvírající rozsáhlé spory se řadí samotné manželství, vztahy, výchova, formy soužití a v neposlední řadě pohlavní život.

Celá kapitola se tedy bude zaměřovat na podání informací o vývoji manželství a rodiny, co všechno ovlivňovalo jeho směr působení. Zmíním se o důležitých problémech vznikajících již od II. Vatikánského koncilu až po dnešní dobu, a o způsobech, kterými se je církev pokouší řešit.

⁵⁷ Srov. Mk 1, 14-15, Mt 4, 17,

⁵⁸ Srov. SKALICKÝ, K. *Radost a naděje*, s. 11.

3.1 Uzavírání manželství s partnerem jiného či žádného vyznání

Manželství je důležitou tématikou nejen pro samotnou církev v průběhu dějinného utváření, ale i pro samotné pojetí a pevnost rodiny, která se u katolíků staví právě na církevním sňatku. Mohli bychom už ze samotné Bible vyčíst onu významnost. Hovoří o tom, že Bůh tvoří člověka jako muže a ženu, jež jsou Jeho obrazem.⁵⁹ Vtiskl tedy do každého z nich svou nepatrnou část, jež se pravdivou jednotou může objevit v podobě láskyplného chování a vzájemného odpouštění si. Proto vznikl pojem a instituce manželství.

V prvních zmínkách potřebujeme podat stručný historický děj od Tridentského koncilu, protože se jeho změny a myšlenky promítají i do období od II. vatikánského sněmu. Vlastně z něho onen koncil v jistých částech vychází. Manželství se může na církevní půdě uzavřít jen podle přísných pravidel uvedených v církevním právu, které se též v jejím vývoji mění.

3.1.1 Historie formy uzavírání manželství

Největší a nejobratnější příspěvek ve vývoji církevního pojetí o uzavírání sňatků se odehrál na Tridentském koncilu, který pomohl k dalšímu rozvoji v této oblasti. Zasadil se o velký úspěch. Pro zajímavost a dobové zařazení uvádím, že se konal v letech „1545-1563“⁶⁰. Na jeho závěru byl vydán dekret Tametsi, jenž uvedl pro manželství významnou reformu. Uzavírání manželského svazku se stalo kanonicky závazným pro církevní uznání jeho platnosti. Manželství se mohlo uzavřít jen před farářem jednoho z nupturientů (to jsou ti, kteří chtějí uzavřít sňatek)⁶¹ a před dvěma svědky. Zavedla a nařídila se povinnost vedení evidence o uzavřených manželstvích. Po tomto úspěšném a pozitivním kroku se však objevily další otázky: závaznost kanonické formy manželství pro křesťany jiného vyznání, na kterou se vzápětí záporně odpovědělo. Ani katolík s křesťanem jiného vyznání nebyl povinen uzavřít sňatek kanonickou formou. Na další nejasnost se narazilo v oblasti určení faráře, který by měl stát při uzavírání manželství, aby se stalo platným. Tyto obtíže odstranil dekret Kongregace koncilu *Ne temere* za papeže Pia X. Uzákonil kanonickou formu pro veškerou církev a provedl drobné změny. Kněz potřebuje pro sňatek mimo své území zvláštní delegaci od územně spravujícího. Zavedl mimořádnou formu uzavření manželství a také kanonickou závaznost pro uzavření sňatku, je-li pouze jeden nupturient katolíkem. Farářům ustanovil aktivní úlohu při uzavírání manželství. Uvedl velkou významnou skutečnost, a tou bylo

⁵⁹ Srov. *Gn* 1, 27.

⁶⁰ *II. Vatikánský sněm: Příprava a průběh*, s. 13.

⁶¹ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 14.

povinné zaznamenávání uzavřených sňatků do křestních matrik. Tyto praktiky se staly velkým úspěchem v církevním vývoji, na kterých se zakládá i nadále. V dalším průběhu se dostal do významného popředí dokument Kodex kanonického práva, vydaný v roce 1917. Inspiroval se a převzal předpisy z uvedeného dekretu *Ne temere* a doplnil je o další tři důležité body, které se považovaly za důležité. Kanonickou formu měli za povinnost všichni katolíci i u smíšeného manželství. Naopak kanonickou formou nebyli vázáni lidé pokřtěni v katolické víře, jejíž rodiče měli jiné vyznání, a nevychovávali je v katolické víře. Třetí poslední bod stanovil možnost oddávat i personálním farářům.⁶²

3.1.2 Současná forma uzavírání sňatků

Současná podoba uzavírání manželství se řídí Kodexem kanonického práva reformovaného v roce 1983, který stále drží jeho kanonickou formu. Způsob uzavření stanovuje kán. 1108 § 1. V dnešní době existují tři podoby uzavírání sňatků: řádná, mimořádná a tajná.⁶³ Poslední dvě zmíněné jsou dovolené jen za jistých okolností.

Řádná forma vyžaduje základní tři prvky- přítomnost nupturientů, nebo pověřeného zástupce, dvou svědků a oddávajícího s církevním pověřením.⁶⁴ Mimořádný sňatek se povoluje v případě ohrožení smrtí jednoho z nupturientů nebo při dlouhodobé nemožnosti uzavření sňatku, a to za přítomnosti oddávajícího i bez příslušné jurisdikce. Tedy takové uzavření manželství se vykonává jen před svědky a v případě možnosti pozvaného nekompetentního oddávajícího kněze či jáhna. Stojí tu povinnost, co nejdříve ohlásit sňatek příslušnému faráři.⁶⁵ Tajná forma uzavření se týká případů, kdy by veřejné uzavření vedlo k velkým obtížím. K platnosti se však vyžaduje dodržet plnou kanonickou formu, povolení od místního ordináře, tajné předsňatkové řízení, zaznamenání v knize tajného archivu na kurii a závazek týkající se zachování mlčenlivosti všech zúčastněných stran. Výjimku pro ordináře tvoří případ, kdy by mohlo dojít k veřejnému pohoršení či značnému poničení manželské svátosti. Mlčenlivost také zaniká, rozhodnou-li se manželé o zveřejnění a prokonzultují danou skutečnost s příslušným ordinářem. Vzniká povinnost obeznámit s novým rozhodnutím všechny s oním závazkem mlčení.⁶⁶

Svědkové mají svůj důležitý úkol. Slouží k právnímu prokázání uzavření sňatku. Mimo schopnost pochopení obřadu a dosvědčení jeho vykonání, nejsou na ně kladeny další

⁶² Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 128-129.

⁶³ Srov. tamtéž, s. 128.

⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 127.

⁶⁵ Srov. *CIC*, kán. 1116 a 1121.

⁶⁶ Srov. tamtéž, kán. 1130-1133.

formální požadavky, ani není určena věková hranice. V tomto se například odlišuje od předchozího Kodexu kanonického práva, ve kterém byl stanoven věk 18 let nebo nejméně však 16 let, kdy tito lidé mají možnost uzavření sňatku, jímž dosahují oné zletilosti. Ani úloha oddávajícího není zanedbatelná, jak by se třeba mnohým mohlo zdát. Od roku 1907 není již pasivním svědkem. Jeho aktivnost spočívá přímo při sňatku. Pro právoplatné uzavření vyžaduje souhlas snoubenců a při kladné odpovědi toto důležité stvrzení jménem celé církve přijímá. Oddávajícím dle kán. 1112 může být pouze klerik- biskup, kněz či jáhen, nebo v případě jejich nedostatku pověřený laik, osoba mající jurisdikci nad snoubenci nebo v poslední řadě také osoby, jež nemají k nim či k místu tuto jurisdikci, ale mohou ji dostat skrze delegaci.⁶⁷

3.1.3 Historie formy uzavírání smíšeného manželství či s partnerem různého náboženského vyznání

Pojetí smíšeného manželství a jeho forma uzavírání se v církvi také rozvíjelo různými a zajímavými směry. Od počátku se k této tématice stavěla negativně a odmítavě, v některých obdobích se zákazem. Mnohdy nastávaly náboženské konflikty, zejména při narůstání těchto svazků v období tridentském a potridentském. Od té chvíle nastávalo nucení nekatolíků k přijetí a praktikování katolické víry, aby mohli uzavřít manželství. V 18. století se tato podmínka zmírnila na příslib katolického partnera v působení na nekatolického manžela, aby dospěl k přestoupení či přistoupení ke katolické církvi.⁶⁸ Celý tento vývoj před současnou formou dovršil Kodex kanonického práva z roku 1917, ten zavedl pár významných a důsledných změn.

V kodexu bylo smíšené manželství přísně zakázáno. Vyznačily se závažné důvody, které církev vnímala za nebezpečné pro spásu člověka. Ohrožení se objevovalo pro samotnou víru katolického manžela a při výchovných obtížích u dětí. Mohly nastat výjimky, které však znamenaly další procedury- dispens uděloval pouze Apoštolský stolec, nebo jím pověřený ordinář. Za podmínky byly stanoveny závažné příčiny pro uzavření sňatku, příslib katolíka bránit svou víru před její možnou ztrátou, příslib obou nupturientů k přivedení dětí ke katolickému křtu a jejich výchově katolickým způsobem, a morální jistota v naplnění těchto předchozích podmínek. Jako ve výše uvedené historii, také tady byl katolický manžel zavázán k vedení nekatolíka k obrácení. Tento sňatek však mohl probíhat bez posvátného obřadu a nemohl se uskutečnit v kostele. Výjimku tvořil souhlas místního ordináře, který měl

⁶⁷ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 130-132.

⁶⁸ Srov. tamtéž, s. 89-90.

oprávnění k povolení této svatby v kostele beze mše.⁶⁹ A tak církevní vývoj přistoupil k poslední změně, jež velmi ovlivnila současnou podobu.

Další vývoj ovlivnil II. vatikánský koncil, který uvedl další pohled a postoj ke smíšeným manželstvím. Přičinil se o pozdější přesnější vymezení samotného pojmu uvedeného v novější a současné podobě Kodexu kanonického práva z roku 1983. Ten ho formuluje jako „*manželství mezi křesťany různého vyznání*.“⁷⁰ Rozdílem mezi těmito Kodexy v oblasti týkající se smíšeného manželství stojí to, že CIC/1917 považoval i za toto manželství katolíka s nepokřtěnou osobou. V dnešní době tomu však není. V novém CIC/1983 se tyto dvě skutečnosti od sebe odlišují a mluví se o nich zvlášť.⁷¹

3.1.4 Současná právní úprava smíšených manželství a sňatku s osobami bez vyznání

Jelikož církve vidí mnohé nedostatky ve smíšených manželstvích a ve sňatku s osobami různého vyznání, její právní úpravu vede v samostatném celku odlišujícího se od výše zmíněné řádné formy. Když se podíváme do historického průběhu, není pro ni snadné je jednoznačně vymezit. Protože usiluje o dobro společnosti, jejíž základ pramení z manželství, dívá se na ně s rozvahou.

Ačkoliv církve zachovává svobodu člověka, snaží se ochraňovat jeho víru od možnosti její ztráty, neboť poznává jednotlivá úskalí smíšeného manželství. Tento sňatek uvádí jako zakázaný ve smyslu nedoporučení. Církve ho totiž nemůže zakázat v pravém pojetí, ale pokud jí brání závažné okolnosti, neumožní jeho církevní uzavření. Pro jeho uskutečnění se musí projít ceremoniemi na základě povolení ordináře: katolický nupturient má povinnost slibu chránit svou víru a vést děti ke křtu a k náboženské výchově, nekatolík musí být o této věci informován a vyžaduje se u obou poučení o cílech a zásadních vlastnostech vyplývajících ze svátostné povahy manželství. Tento sňatek má být uzavřen kanonickou formou, jestliže se s ním nepojí velké obtíže. V onom případě pak dochází k povolení občanského uzavření nebo v jiném církevním společenství.⁷²

Pod pojmem manželství mezi osobami různého náboženského vyznání církve považuje nejen za sňatek katolíka s osobou jiného než křesťanského náboženství, ale také katolíka s nepokřtěným partnerem. Odlišuje ho od smíšeného manželství. Považuje se také za větší překážku. Snaží se tak chránit dobro manželů. Jejím cílem je, aby si lidé hledali partnera

⁶⁹ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 91-92.

⁷⁰ Tamtéž, s. 88.

⁷¹ Srov. tamtéž, s. 88.

⁷² Srov. tamtéž, s.92-.

stejného vyznání, což jim usnadňuje život, zejména při výchově dětí, a více zabraňuje odpad od víry. Pro uzavření tohoto manželství se požadují stejné podmínky jako u smíšeného manželství.⁷³

Církev upřednostňuje smíšená manželství, protože tyto partnery spojuje křest a křesťanské vyznání. Praxe však poukazuje na lepší situaci manželství katolika s nepokřtěným člověkem. Větší obtíže zasahují partnery smíšeného sňatku, protože pramení právě z odlišného způsobu náboženského praktikování a jiných zásad při výchově dětí.⁷⁴ To jsou dvě podstatné skutečnosti, ve kterých se jednotlivá náboženství od sebe navzájem výrazně odlišují a přinášejí tak značné konflikty.

3.2 Vztahy v rodině

Velmi důležité, na co má vývoj vliv, jsou vztahy mezi jednotlivými rodinnými příslušníky. Ty zvyšují nebo naopak ničí spolupráci všech členů na tvoření láskyplného prostředí a bezpečného domova. Podstatné je vyjádření církve k vnímání jednotlivých rodinných vazeb, protože jim tak usnadňuje cestu k budování pevného prostředí. Jelikož se i církve neustále vyvíjí během dějin, rozšiřují se a objevují nová povědomí týkající se manželského a rodinného života. V první části se text bude zabývat vývojem vnímání vztahů mezi manželi, protože oni jsou ti, na kterých se staví další vazby.

3.2.1 Manželské vztahy

Již od II. vatikánského koncilu se jednotlivé dokumenty zmiňují a rozvíjejí myšlenky o manželské lásce, na níž je rodina postavena. Trvalý vztah manželů zakořeněný v lásce totiž podmiňuje její pevnost. Nevztahuje se jen k pohlavní rovině jako takové, ale i k plnění povinnosti manželů, aby se jejich spojení odehrávalo čistě a důstojně. Tyto důvěrné chvíle zahrnující fyzickou jednotu potřebují zachování důstojnosti jak muže, tak i ženy.⁷⁵ Objevuje se tady další pojem velmi důležitý, bez něhož by se o úplné lásce nedalo hovořit. Je jím důstojnost, kterou stvořil sám Bůh spolu s člověkem. Může nám z toho vyplynout právě rovnost manželů, která se neustále v církvi pro lidstvo dotváří. Už při onom sněmu ve Vatikánu dochází k potížím s manželskou láskou, jež se místy dostává před dosud považovaný prvotní cíl manželství, a tím je plození a výchova dětí. Kardinál Ruffiny

⁷³ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 54-55.

⁷⁴ Srov. tamtéž, s. 95.

⁷⁵ Srov. GS, čl. 49.

upozorňuje na její přehnané vyzdvihování.⁷⁶ Začíná se v této chvíli formovat a od klasického směru odlišovat moderní pohled. Ten považuje za hlavní cíl manželství vytvoření společenství života a lásky, v němž se potomek označuje za vyvrcholení a tzv. korunku manželské darující se lásky.⁷⁷ Díky těmto postojům se začíná formovat nový přístup k cíli manželství, ne jako k prostředku zajišťující nový život, ale jako ke společenství vzájemného působení a vedení k dobru. Pravá láska mezi manželi má inspiraci v nezištné Boží lásce, neboť Bůh je považován za nejvyšší možnou Lásku.⁷⁸ Tedy do popředí manželství a manželské lásky se dostává samotný vztah, jehož povaha směřuje k předávání života a výchově dítěte. Tímto se mění účel manželství. Nevzniká kvůli potomkům, nýbrž z potřeby a nutnosti důvěrných a naplňujících vztahů. Děti jsou považovány za dar od Boha a plod vyživující partnery.⁷⁹ V dalším průběhu se manželství začíná vnímat jako životní povolání. Církev rozlišuje jeho dva typy, které vždy směřují k lásce. Jimi jsou manželství a panenství.⁸⁰ Obě tyto formy se považují za rovnocenné a člověka naplnitelné. Proto se církevní představitelé zabývají stále větší hloubkou vztahů manželů a snaží se podat co nejméně chybný výklad. Zdůrazňuje se možnost plného sexuálního darování se jen v případě uzavřeného manželství. Při skutečném sebeodevzdání se klade potřeba nerozlučitelnosti svazku. Pro manželskou lásku se vyjadřuje nutnost manželské smlouvy, a to pro uchování věrnosti.⁸¹ Dobrý vztah mezi manželi se odvíjí rovněž od uskutečňování „manželských povinností“, protože jejich naplnění může dojít skrze naplnění v lásce, a jím je pohlavní život.⁸² Bůh stvořil muže a ženu v jejich odlišnosti, aby se mohli doplňovat a vytvářet tak nenahraditelné společenství.⁸³ Svou rozdílností mohou uskutečňovat jednotu fyzickou a duchovní.

Mezi důležité prvky manželské lásky patří ona odevzdanost v pohlavním životě, jímž se vytváří fyzická jednota partnerů. Podávání informací o pravdivosti sexuality a o možnostech jejího uskutečnění roste na důležitosti během církevního vývoje, stává se aktuálnějším tématem. Dochází totiž k stále většímu nebezpečí znevažování a odmítání oné jedinečnosti. Až v posledních letech se církev snaží plně otevřít těmto intimním tématům, o kterých se dříve nemohlo téměř bavit. II. Vatikánský koncil se snažil některými otázkami zabývat, aby věřící mohli jít po správné cestě a vyvarovat se tak hříchům vedoucích proti

⁷⁶ Srov. SKALICKÝ, KAREL. *Radost a naděje*, s. 165.

⁷⁷ Srov. tamtéž, s. 167.

⁷⁸ Srov. *HV*, čl. 8. Srov. J 4,8.

⁷⁹ Srov. tamtéž, čl. 9.

⁸⁰ Srov. *FC*, čl. 11.

⁸¹ Srov. tamtéž, čl. 11.

⁸² Srov. tamtéž, čl. 13.

⁸³ Srov. J. P. II. *Christifideles laici*, čl.40.

Božímu záměru. Ačkoliv Pius XI., předchůdce papeže Jana XXIII., napsal encykliku „O křesťanském manželství“, i nadále vyvstávaly mezi věřícími katolíky otázky a rozpory o správném uskutečňování pohlavního života. Papež se v ní nezmiňuje o onom nejhlavnějším předmětu sporů, jímž je sexuální manželský život. Při průběhu vatikánského sněmu se kardinálové dostávají k otázkám manželské pohlavní morálky, jež ale nejsou dostatečně sepsány. Nezmiňuje se o nich ani pastorální konstituce mimo problematiku regulaci početí. Sice se dostává k čistotě manželské lásky, ale co to pro manžele přesně znamená, není vyjádřeno s dostatečnou jasností.⁸⁴ Tyto otázky nastartovali další vývoj v církvi. Začíná podávat výklad blíže vystihující pravdivost o lidské intimitě. I pro samotné církevní představitele není jednoduché vytyčit přesný postoj k této problematice. Staví se k ní s ohledem na zachování lidské přirozenosti a Božího řádu, jenž byl lidu dán v Desateru Božích přikázání. Začíná se mluvit s menší nejistotou o tématu manželského styku. Jeho význam se považuje za nedocenitelný pro utvoření a uchování souladu mezi mužem a ženou v manželství. Pramení z něj také schopnost udržení vzájemné věrnosti. Za velmi důležité se pokládá respektování čistoty v projevování intimitě. Bůh daroval lidem jejich vzájemné sexuální sebedarování. Jeho záměr spočívá ve vyjádření lásky v pevném spojení, které může předávat život.⁸⁵ Z toho vychází církevní pojetí sexuality. Její význam církev ve vši důstojnosti chrání a podává nutnost čistoty a lásky při manželském úkonu k ohledu na Boží záměr. O sexuálním úkonu hovoří jako o manželském se závažným odůvodněním. Toto maximálně možné darování sebe se může plně uskutečnit jen v manželství, je pro něj z přirozeného zákona určený. Církev hájí onen postoj nejen kvůli odpovědnému plození, ale i proto, že se člověk tímto způsobem dává druhé osobě celý. Takové uskutečnění lásky vyžaduje doživotní závazek k jednomu člověku, tedy manželství.⁸⁶ To jsou důvody, proč církev už od počátku obhajuje manželskou smlouvu jako jedinečnou a možnou pro soužití dvou lidí. Sexuální úkon je totiž nejhlubším spojením, které může mezi nimi nastat. Z toho vyvstává nutnost jeho ochrany. Objevuje se tu nová myšlenka obhajující moderní prvotní cíl manželství, jímž se stal samotný vztah partnerů. Manželský život totiž nese svou hodnotu i v případě neplodného manželství, jímž Bůh dává možnost jiné výchovné služby.⁸⁷ Proto by bylo nepravdivé, považovat za hlavní cíl manželství plození a výchovu dětí. Snižoval by totiž neplodné manžele, a tím by se jim mohla brát jejich skutečná a vysoká hodnota. Tím však nemíním, že by se měl opomíjet onen druhý cíl. Ani on nesmí dávat do ústraní jednotu mezi

⁸⁴ Srov. SKALICKÝ, K.. *Radost a naděje*, s. 163.

⁸⁵ Srov. *HV*, čl. 3 a 11.

⁸⁶ Srov. *FC*, čl. 11.

⁸⁷ Srov. *tamtéž*, čl. 14.

mužem a ženou, jež se díky dlouho považovanému směru manželství mohla ukrývat v pozadí zájmu. V poslední době církev bojuje s volným soužitím, které právě nedoceňuje onu sexualitu, o níž je řeč.⁸⁸ Proto se dále snaží reagovat na společenské změny a působit v ní s ohledem na ochranu manželského života a s ním pevně spjatým pohlavním spojením.

S pohlavním životem těsně souvisí odpovědnost nejen mezi partnery k početí, ale i k Bohu.⁸⁹ Zachování řádu zdůrazňuje již *Gaudium et spes* pro všechny lidské činy. Člověk není stvořen pro svůj prospěch, ale pro blaho celé společnosti. To se utvrzuje slovy:

„Šťastný život člověka i lidské a křesťanské společnosti těsně souvisí s dobrým stavem manželského a rodinného společenství.“⁹⁰

Tato pronesená věta je pro církev velmi důležitá. Její vyjádření se objevuje v celém následujícím vývoji. Dalo by se říci, že se stala podkladem pro vytváření dalších myšlenek a poznání. Z ní totiž vyplývá skutečnost, že každý je stvořen pro utváření společenství. To však potřebuje odpovědné chování, aby se mohlo stát dobrem pro celou společnost. Odvíjí se od správnosti úsudku. Tato odpovědnost se formuje již ponecháním sexuálního života do manželství. Jak bylo výše řečeno, jen pro něj bylo stvořené. Manželé jsou zavázáni odpovědným rodičovstvím, a o to ještě před početím dítěte. Totiž každý pohlavní úkon má být otevřený možnosti nového života.⁹¹ Každé dítě je bráno za dar od Boha, a proto je pro církev nepřijatelné každé nepřirozené zabránění početí, o kterém se budeme zmiňovat až dále.

Manželský vztah v sobě nese příklad dětem. Proto je důležité, aby měli mezi sebou soulad. Zodpovědnost se tedy týká i této oblasti. Chování rodičů ovlivňuje chování jejich dětí. Z domova si odnášejí to, co u nich vidí. Jestliže rodiče budou dobrým příkladem, a to i v modlitbě, jednotliví členové půjdou v životě po snadnější cestě vedoucí ke spáse.⁹²

3.2.2 Rodiče a děti

Jelikož základní rodinu tvoří rodiče a děti, považují se vztahy mezi nimi za významné. Vývoj, jakým církev prochází, se odráží i v této rovině. Spěje v něm dopředu. Nemůžeme proto zapomenout vylíčit průběh vnímání, jakým se ohlíží k dané vztahovosti. Důležitost vyvstává ze skutečnosti, že dítě je Božím darem.⁹³

⁸⁸ Srov. Papežská rada pro rodinu. *Rodina a „fakticky existující soužití“*, čl. 5.

⁸⁹ Srov. *FC*, čl. 50.

⁹⁰ *GS*, čl. 47.

⁹¹ Srov. *HV*, čl. 11.

⁹² Srov. *GS*, čl. 48.

⁹³ Srov. *FC*, čl. 14.

Již v období II. vatikánského koncilu společnost zatěžoval fenomén zabraňování vzniku dítěte. Církev odpovídá zastáváním se dětí, nejen protože jsou darem, ale také z toho důvodu, že přispívají k dobru rodičů, k jejich posvěcení. Od toho se má odvíjet jejich vzájemný vztah. Způsob starostlivosti, kterou děti potřebují, budou vykonávat jednou svým rodičům ve stáří.⁹⁴ Dalo by se říct, že se v tom vnímá role výpomoci- jednou se postaráš ty, podruhé já. Proplétá se tady oboustranná láska, úcta a vděčnost.

Veliká obtíž nastala i pro samotnou církev s přílivem zvyšování plánovaného řízení počtu dětí. Prostředky, využívající se ve společnosti, jsou mnohdy nepříznivé a pro věřící nepřijatelné. V rodinné vztahovosti působí s velkým negativním dopadem. Ničí vzájemné a důvěrné vztahy nejen mezi manželi, ale mají vliv i na děti. Církevní představitelé se k tomuto rozšiřujícímu problému vyjadřovali s velkou opatrností a zároveň s věrností odkazující na Boží zákony.⁹⁵ Jen tak se mohlo aspoň z části pozastavit množící se zlo, které se děje na úkor vztahů, a tím i dobrých rodin. Jako se vyvíjejí tyto nové ne vždy pozitivní skutečnosti, tak se rozšiřuje a vyjasňuje obzor vnímání církve. Vlastně skrze změny probíhající ve společnosti má možnost dále rozpoznávat Boží záměry a úkoly. Mezi ně patří vyjádření rodičovské lásky, která má mít podobu lásky Boží.⁹⁶ Ta tvoří významnou součást každého vztahu, nejen tedy u onoho manželského. Již samotným úkolem rodiny se staví společenství života v pravdě, jejíž hlavním směrem, počátkem i koncem je láska.⁹⁷

3.3 Uspořádání rolí v rodině

Ve vývoji se objevuje zajímavá otázka týkající se uspořádání rodinných rolí jednotlivých členů, od nichž se zároveň odvíjí jisté místo ve společnosti. Jedná se zejména o roli muže- otce a ženy- matky. V průběhu dějin si církev buduje správný pohled, který není obzvlášť jednoduchý. Potřebuje k tomu dostatečný časový prostor, aby mohla poznání vyložit bez jakýchkoli pochyb pramenících z nedostatečnosti vůči Božímu řádu.

Nemůžeme mít proto církevními autoritám za zlé, když se během vývoje v některých skutečnostech třeba zmýlili. I oni jsou pouze lidské osoby, hledající právě onu Boží vůli s co největším úsilím a ochotou pomoci nám, jež v rodinách žijeme. Dobro rodiny zaujímá v jejich zájmu jedno z předních míst. To poznáváme už z mnoha dokumentů a knih sepsaných nejen kněžími, ale i samotnými hlavami církve- papeži. Dopředu také upozorňuji, že žádné chápání

⁹⁴ Srov. *GS*, čl. 48.

⁹⁵ Srov. *tamtéž*, čl. 51.

⁹⁶ Srov. *FC*, čl. 14.

⁹⁷ Srov. *tamtéž*, čl. 18.

rolí nechce vystihnout nadřazenost či podřazenost, protože všichni lidé jsou si rovni. Z toho tedy vyplývá, že i role se zastupují v rovnosti lidí. Tato rovnost se vztahuje ke stejnému původu, přirozenosti a cíli všech lidí.⁹⁸

3.3.1 Role ženy

První úlohou ženy v manželství, která souvisí s její nezastupitelností, je těhotenství a mateřství. Ona má už v době početí přímé spojení s dítětem až do doby porodu, po němž se stává skutečnou matkou a muž otcem. V období před početím zastává roli, při které se má naučit poznávat rytmus svého těla, aby byla schopna rozpoznat své plodné dny od neplodných, jež se vážou k rodičovské odpovědnosti. To napomáhá k přirozené regulaci početí, pokud manželé či rodina nemá dostatečně dobré podmínky pro narození dítěte.⁹⁹ Pozorování přirozeného rytmu ženy je jediný, církví uznávaný prostředek zaměřující se k plánování či oddálení početí.

Můžeme říct, že ačkoli tradice uznávaly pro ženu jen úkoly manželky a matky, církve se staví za její právo mít možnost přistoupit k veřejným pracím, vycházející ve stejné důstojnosti všech lidí. Avšak hájí a vyzdvihuje ženinu prvotní přirozenou roli v mateřském a rodinném úkolu, jenž má být pro ni prioritní. Církve považuje její nenahraditelný význam pro rodinu především v domácích pracích a při výchově dětí, vyplývajících z matčiny schopnosti a vlastností. Nesmí se snižovat hodnota práce, kterou vykonává doma, pod činnost mimo oblast rodiny. Nejlépe by podle ní bylo, kdyby žena mohla své povolání vykonávat doma, aby se od ní neodloučil prvotní úkol matky. K tomu ale především potřebuje uznání od svého manžela, které v domácnostech často chybí, a také změnu struktury ve společnosti.¹⁰⁰ Tyto myšlenky završím slovy, jež jejich vyslovený postoj a vnímání odůvodňují.

„Při náležitém respektování rozdílného povolání muže a ženy musí církve ve svém vlastním životě, pokud možno, obhajovat rovnoprávnost a rovnou důstojnost muže a ženy, a to pro nekonečné dobro všech: rodiny, společnosti i církve.“¹⁰¹

V dalším dějinném procesu se církve vyjadřuje k postavení a úloze, kterou má žena vzhledem k církevnímu společenství. Vychází ze studování antropologických a teologických základech o důstojnosti ženy a jejího ženství. Nemůže popřít skutečnost, že přijetím křtu a dalších svátostí, má možnost a také povinnost všeobecného kněžství a evangelizace. Může se také účastnit na vnitřním životě církve, jako např. stát při rozhodování, působit v pastoraci

⁹⁸ Srov. GS, čl. 29.

⁹⁹ Srov. HV, čl. 16.

¹⁰⁰ Srov. FC, čl. 23.

¹⁰¹ Tamtéž, čl. 23.

atd. Při apoštolátu však nesmí zapomínat na své jedinečné Bohem dané dary, jako je svědectví slovem, důstojnost a povolání v ženství.¹⁰² Tím se rozvíjí prostor působení ženy. Bohem obdarovaná žena má pomáhat na evangelizačním díle, které dotváří další rodinu, a jí je katolické společenství- farnost.

V neposlední době církev pokračuje dál ve vývoji formování svého vnímání, nezůstala stát k dalším šířícím se dosti závažným problémům. Velmi negativně pociťuje dopad pracovní činnosti ženy mimo domov. Ten se projevuje zejména v krizi celé rodinné struktury. Podporuje samostatnost ženy, schvaluje její další všestranný rozvoj. Na druhé straně však zdůrazňuje, že její úkol ve společenském procesu nesmí ohrožovat hlavní úlohu v starosti o děti a celou rodinu. Svou práci ve společnosti nemá upřednostňovat na úkor povinností vyplývajících z její role matky a manželky.¹⁰³

3.3.2 Role muže

Mužova role je ve vývoji snadnější a méně problematictější co se týče pracovního uschopnění v běžném životě. Vyplývá to z jeho přirozenosti jako živitele rodiny, a proto tady nestojí obava či pochyby, zda se může plně či omezeně účastnit zaměstnaneckého života ve společnosti. Naopak složitěji vyvstávají potíže v otázce vymezení úkolů směrem k samotnému vytváření rodinného společenství, jenž ve vývoji církve zaznívají díky nastávajícím potížím a krizím rodiny.

Stejně jako žena má také muž v rodině své nezastupitelné role, od nichž by se měly odrážet všechny ostatní související se společenským prostředím. Jeho první manželská role spočívá mimo jiné v pohlavním životě těsně se dotýkajícího odpovědného rodičovství. To se vztahuje zejména k získání informací o možnostech plodnosti manželky, k zachování a respektování zdrženlivosti v plodných dnech v období nedostatečných rodinných podmínek pro přijetí nového dítěte. Samozřejmě se s tímto vším pojí úcta k ženě.¹⁰⁴

Jedna z jeho nejdůležitějších rolí, pro kterou se stává nepostradatelným, je úloha otce, jež stojí na místě jeho nejpřednějšího životního povolání. Vyžaduje od něj neobyčejné láskyplné projevy nejen k dětem, ale i k samotné ženě. Církev upozorňuje na nebezpečné společenské a kulturní vlivy působící v této oblasti velmi negativně. Vedou muže často k zanedbávání své rodiny, ať už se to týká jeho nepřítomností na základě opuštění rodiny, násilného chování, nadřazenosti, nepodílení se na výchově dětí a v neposlední řadě také

¹⁰² Srov. *Christifideles laici*, čl. 50-51.

¹⁰³ Srov. *Pokoj a dobro*, čl. 50-51.

¹⁰⁴ Srov. *HV*, čl. 16.

chování ponižující manželku. Ony uvedené příklady špatných rolí způsobují narušení a zabraňují zdravému rozvoji rodinných vztahů ve všech rovinách. Mohou být také příčinami vzniklých závažných duševních a mravních poruch a obtíží. Církev stanovuje za nutné, vzhledem k vylíčeným a svět sužujícím problémům, stanovit pravdivé vyjádření k povolání muže a vybízí k jeho naplnění. Za onen hlavní úkol, svěřený Bohem samotným, považuje inspirování se Božím otcovstvím poukázané v Písmu svatém. Je tedy povolán k lásce, odpovědnosti a zaměření se na co nejdokonalejší vývoj jednotlivých členů rodiny. Nepostradatelnou součástí jeho úlohy vystává svědectví křesťanského způsobu života.¹⁰⁵ Jak se můžeme dočíst, církev konečně začala v dějinném procesu bádání nad pravdivým posláním muže jako otce. Začíná se měnit její postoj, který byl dlouho konzervativní. Značnou dobu nezasahovala do manželovi role bezmezného vůdce rodin. Díky tomu dochází k velkému obratu a začíná se formovat rodinné prostředí na lásce otce. V tom vidí velmi důležitý prvek společného soužití. Jak je řečeno u role ženy, ani mužův úkol daný otcovstvím by neměla ohrožovat či oslabovat žádná ze společenských úloh.¹⁰⁶

3.4 Výchova dětí

Jedna ze skutečností, která lidský život nejvíce ovlivňuje, je styl výchovy dítěte. Onou věcí se církev také zabývá co nejhloběji a snaží se ji během svého vývoje korigovat a udávat její správný směr. Odpovídá na problémy s ní související, usměrňuje negativní odchylky v jejím pojetí a praxi. Pokusím se nyní podat výklad o tom, jak se církev vyjadřuje k výchově v jednotlivých dokumentech.

II. vatikánský koncil se i mimo jiné dotkl tematiky křesťanské výchovy. Z něj pak vyšlo toto pojetí v onom dokumentu. Předpoklad výchovy je dán všeobecným právem, který vyvěrá z přirozenosti člověka. Církev z tohoto nároku vychází a považuje výchovu za rozvoj rozumových, mravních a tělesných schopností, díky němuž získává samostatnou zodpovědnost, předpoklady k správnému žití a také mu napomáhá v překonávání překážek. Nesmí se během vývoje dítěte zapomínat na sexuální výchovu s ohledem na jeho věk. Křesťanská výchova se rozšiřuje o rozvíjení schopnosti týkající se duchovního rozměru. Jsou jí povinni rodiče vzhledem k pokřtění svých dětí či pokřtění dospělí sami k sobě. Cíl výchovy se odvíjí od skutečnosti Božího dítěte, kterým se člověk skrze křest stává. Je jím tedy uvádění do života vedoucí ke spáse, k nacházení jejího tajemství. Proto církev upřednostňuje katolické

¹⁰⁵ Srov. *FC*, čl. 25.

¹⁰⁶ Srov. *Pokoj a dobro*, čl. 50.

školy, které poskytují i toto učení mimo základní vzdělání, nazývané katechetické. Jím přibližují základní nauku církve v otázkách víry. Pro dítě je velmi důležitá výchova rodičů. Oni ji mají na starosti jako první, protože vychází z jejich povinnosti.¹⁰⁷

Jak se církev v dalším vývoji zmiňuje, potřeba k mravnímu svědomí se stává stále ožehavějším tématem. Jeho důsledná vytváření se vyžadují ze špatně postavených hodnot ve společnosti. Na tomto místě se v oblasti výchovy obrací na hodnoty jako je umírněnost, stálost, poskytování a otevření se k službě, obětavost, zapření sebe sama, nezištnost a dobrotivost. Mimo hodnotového působení vidí důležitost v přiměřené svobodě, ve výchově ke spravedlnosti, k opravdové lásce a v neposlední řadě také k pohlavní výchově a k čistotě. Poslední dvě skutečnosti jsou pro církev obzvláště významné, protože se hodně vztahují ke spásné cestě člověka po smrti. Celý tento výchovný proces má zajišťovat růst v odpovědném jednání. Rodiče se tímto povoláním spolupodílí na Kristově stvořitelském díle. Proto se po rodičích vyžaduje, aby se stali hlasateli Božího slova a jím žili. Jejich příklad pak následují i děti.¹⁰⁸ Z toho vyplývá způsob provádění a účel výchovy. Kristus učící svou láskou a trpělivostí jim dává příklad v rodičovském úkolu. Uvádí se tady nově vyřčený základní prvek v působení rodičů ve vztahu ke správné výchově. Evangelizační rozměr jejich výchovného vzoru se odvíjí především od jejich společné modlitby rodičů a následně celé rodiny. Z ní pramení všechny další složky křesťanské výchovy. Ona modlitba se tu vyzdvihuje za primární základ, který se stává nejvýznamnější součástí života v rodinném společenství.¹⁰⁹

Během vývoje církev poznává a pokládá za nutnou součást výchovného procesu taktéž přípravu na možné manželství, a to už od dětství. Ona první fáze připravování, nazvaná vzdálenější, se vztahuje k rodinnému prostředí, jenž má člověku napomáhat k poznání sebe sama, k co nejdokonalejšímu dozrávání a usměrňovat ho. Druhá etapa nastává už při samotné přípravě k svátostnému přijetí manželství. Spočívá zejména ve výchově k povinnostem vzhledem k pozemské i duchovní sféře. Poslední třetí část přípravy se zaměřuje k hlubšímu poznávání tajemství mezi Kristem a církví v ustanovené svátosti a z něho vyplývající milosti.¹¹⁰

Jan Pavel II. zmiňuje pár svých myšlenek týkajících se dětí a výchovy v jedné ze svých encyklik. Jeho vyjádření křesťanské rodiny se stává výjimečným. Píše, že je v ní možno dennodenně zakoušet první zkušenost s církví, jestliže vytváří pravdivé prostředí v Boží lásce.

¹⁰⁷ Srov. *GE*, čl. 1-5.

¹⁰⁸ Srov. *FC*, čl. 8., 36-39.

¹⁰⁹ Srov. tamtéž, čl. 59-62.

¹¹⁰ Srov. tamtéž, čl. 66.

Vztahuje se to velmi úzce k pojmu domácí církve, již použitou v *Gaudium et spes*. Svě povolání v církvi a odpovědnost k jejímu budování se děti učí skrze názorný přístup a žití křesťanského způsobu života svých rodičů. Mimo jiné, i on zdůrazňuje úkol vedení výchovy k modlitbě a úctě k Bohu.¹¹¹

V Dopise věnovaný rodinám se papež Jan Pavel II. vyjadřuje s větším zamyšlením k otázce výchovy. Podle něj se odvíjí od dvou základních pravd týkajících se povolání člověka. První z nich se zaměřuje k životu spojeného s pravdou a láskou. Druhým úkolem každého z lidí je jejich realizace, umožněná skrze úplné darování se. Tyto dvě skutečnosti se nutně potřebují ve výchovném procesu. Podporují vzájemné působení mezi dítětem a vychovávajícím, jenž napomáhá k vytváření hlubšího a pevnějšího vztahu. Cílem výchovy křesťanské rodiny je pro každého jejího člena dojití až ke konečné lásce, k níž Bůh člověka povolal.¹¹² Z uvedených poznatků si můžeme uvědomit, jaké úsilí církev vynakládá během svého dlouhodobého vývoje. Snaží se stále více zaměřovat na prvotní přirozený lidský úkol. Dochází jí, že dítě potřebuje především láskyplnou péči a výchovu. Bez ní se neodehraje příznivý růst a rozvoj.

Snad poprvé ve vývoji církve dochází ke zmínce, že správná výchova má svou velkou důležitost i ve vztahu k sebevýchově, k níž člověk dozrává v jejím průběhu.¹¹³ Napomáhá mu totiž k utváření vlastní osobnosti a k samostatnému formování si životního plánu a prostředků nepostradatelné k naplnění jeho cílů.

Poslední dobou vyvstává potřeba zaměřovat se intenzivněji ve vzdělávání především na hodnoty. Dnes mají na výchovu velký vliv zejména masová média, která nenesou mnohdy pozitivní charakter. Církev upozorňuje na jejich užívání. Ne všechny podávané informace bývají pravdivé a neškodné. Svou nebezpečnost nabývají v neumožnění skutečného pohledu na věc, a její brutalita a násilí ovlivňují přístup ke snížení lidské důstojnosti, jak k druhému člověku, tak i k sobě. Také se u nich tráví příliš dlouhý čas. Důležité věci nám tímto způsobem unikají.¹¹⁴

Hodnoty se však netýkají jedné oblasti- výše zmíněných masovým médiích. Církev se svým vývojem dostává k řešení otázky sexuální výchovy. V roce 1995 Papežská rada vydává dlouho očekávaný dokument, který se zabývá výše vyřčenými obtížemi a zdůrazňuje jím nutnost vedení rodičů k této výchově. Sepisuje její zásady a teoretické poznatky, jež se mají objevit v praxi. Považuje ji obzvlášť v dnešní době za velmi důležitou součást k samotnému

¹¹¹ Srov. J. P. II. *Christifideles laici*, čl. 62.

¹¹² Srov. *Dopis rodinám papeže Jana Pavla II.*, s. 33-34.

¹¹³ Srov. *Dopis rodinám papeže Jana Pavla II.*, s. 35.

¹¹⁴ Srov. *Pokoj a dobro*, čl. 54, 57-58.

především etickému růstu jedince. Tato potřeba vychází ze špatného morálního života společnosti a také z neúplných či negativních rodičovských vzorů. Je to snad poprvé, co se v církevním vývoji mluví a zdůrazňuje sexuální výchova s takovou otevřeností. Její největší mezery a nedostatky vidí zejména ve vnitřní čistotě člověka. S ní úzce souvisí ona tělesná. Není jen pojmem, ale také nástrojem sloužícího především k bdělosti, umírněnosti a ovládnání se.¹¹⁵

3.5 Práva rodiny ve FC (čl. 46)

Církev považuje rodinu postavenou na manželství za nejzákladnější buňku společnosti. K jakýmkoliv nespravedlnostem se snaží i v této oblasti zabránit, protože každým porušováním a znehodnocováním rodiny trpí i celá církevní společnost. Tamější synoda považovala za velmi důležité vymezit základní práva rodiny a také je hájit vůči společnosti a státu vzhledem k napjatému odehrávajícímu se vývoji. Obě tyto instituce zabraňovaly a znesnadňovaly harmonický život rodin, omezovaly lidskou důstojnost. Proti tomu všemu se církev postavila sepsáním Chartou práv rodin. Uvedu pár příkladů, kterými se zabraňuje potlačování přirozeného rodinného žití. Každý člověk bez jakékoliv výjimky má právo: na život a vyrůstání v rodině a následně na její založení s přiměřenými prostředky, na předávání života s vlastní odpovědností a následnou výchovu, na soukromí v manželském a rodinném soužití, na víru, její následování a evangelizaci apod.

Práva rodiny vycházejí již ze základních práv člověka, která chrání jeho lidskou důstojnost. Protože je rodina vytvořena společenstvím osob, tak se jí přímo či nepřímo jejich práva dotýkají. Proto správné využití práv jednotlivých členů zaručuje její harmonii. Práva rodiny pak pomáhají upevnit onu rodinnou existenci a zachovává jí instituční formu v celé společnosti.¹¹⁶

3.6 Aktuálně řešená témata v církvi a její pohled na současné postavení manželství a rodiny

Až do dnešního dne i přes zdokonalující se rozvoj světa stále vystupuje množství problémů, které ve společnosti degradují postavení manželství a rodiny a také samotný svátostný charakter manželství. Jejich nebezpečnost vyvstává především pro instituci rodiny a v neposlední řadě též pro její jednotlivé členy. Nejvíce problematické jsou témata spojená

¹¹⁵ Srov. Papežská rada pro rodinu. *Lidská sexualita: pravda a význam*, čl. 1 a 4.

¹¹⁶ Srov. *Dopis rodinám papeže Jana Pavla II.*, s. 38.

s rozvodovostí, volným soužitím, s regulací početí a s nejmladší závažnou obtíží s homosexualitou. S ní souvisí zavedení registrovaného partnerství. Těmito nastíněnými negativními skutečnostmi ve společnosti se nyní budeme blíže zabývat v rámci církevního vývoje týkajícího se jejich pojetí a přístupů k nim. S těmito problémy se církev dostává do konfliktu především ve vztahu ke svému učení, jež především hlásá a povzbuzuje všechny lidi ke spáse skrze pravdivý a láskyplný život.¹¹⁷

3.6.1 Rozvodovost- rozluka

Jeden z největších problémů, se kterým církev „bojuje“ už mnoho let nejen v občanské společnosti, ale i ve svém okruhu, je rozvod. Jak jsme mohli poznat z jejího vývoje v podkapitole 3.1 týkajícího se uzavírání manželství, má sňatek v tomto prostředí velký význam, především svátostný a platně uzavřený. Proto se snaží ochraňovat člověka už tím, že ho předem informuje a rozšiřuje mu povědomí o předních cílech a povinnostech vyvstávajících z manželství. Vytváří nové podmínky, kterými jistým způsobem ustupuje od svého „konzervativního zakotvení“, avšak pevně stojí za nemožností rozvodu. Ona sama dochází postupně k přesnějším formulacím a zejména k vymezení jeho svátostného charakteru. Tyto data jsou sepsány v Kodexu kanonického práva z roku 1983.

Od počátku svého vývoje se církev odvolává na Bibli, v níž se hovoří o stvoření člověka jako muže a ženu.¹¹⁸ Bůh ho netvoří jako samotného tvora, ale chce, aby žil ve společenství. Jím má být právě ono nerozlučné manželství, a proto ho církev hájí a staví do popředí zájmu a považuje ho za významné dobro společnosti. Člověka tedy Bůh nevidí jako individuum, ale jako společensky podmíněnou osobu,¹¹⁹ jež se bez této hluboké vztahovosti snadno neobejde, pokud není povolán k zasvěcenému životu. Od tohoto se odvíjí právě nemožnost rozvodu, který církev vidí jako odmítání Boží lásky,¹²⁰ s níž nám daroval a umožnil nejhlubší vztah s druhým člověkem v manželství. V tomto místě se církevní představitelé pozastavují nad přístupem zanedbávající základní hodnoty také u katolíků. Za negativní spatřují růst rozvodů, vytváření nových soužití a popřípadě i občansky uzavřená manželství u věřících lidí.¹²¹ Církev nemůže zůstat nečinná v tomto poměrně často vyskytujícím se jevu. Musí hlásat a hájit Boží pravdu skrze Jeho daná pravidla svému lidu.

¹¹⁷ Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*, s. 19-20.

¹¹⁸ Srov. *Gn* 1, 27.

¹¹⁹ Srov. *GS*, čl. 12.

¹²⁰ Srov. *FC*, čl. 6.

¹²¹ Srov. *tamtéž*, čl. 7.

Proto církevní nauka stojí za těmito poznatky vůči nesprávnému společenskému postoji k manželství.

V církvi rozvod neexistuje, není možný z Kristova ustanovení: „*Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.*“¹²² Tedy svátostné, dokonané manželství se rozváže jedinou skutečností a tou je smrt. Jak jsme se mohli dovědět z první kapitoly, lze uskutečnit pouze rozloučení- zrušení platného manželství. To je však umožněno jen v případech nedokonaného manželství, privilegia Paulinum, privilegia výběru manželky či manžela, privilegia zajetí a privilegia Petrinum.¹²³

Mohli bychom se domnívat, že se stále, jak ještě nedávno ukazovala statistika, zvyšuje počet rozvodů ve společnosti. Poslední dobou jich může naopak spíše ustupovat díky nové formě soužití. Bez zábran, bez závazků a bez určených povinností si lidé oblíbili tzv. „volné soužití“, o němž budeme hovořit v následující podkapitole.

3.6.2 Volné soužití

Nejrozšířenějším fenoménem současného světa, souvisejícím se vztahem mezi mužem a ženou, se stává volné soužití. Oficiálnějším názvem se ve společnosti ujalo fakticky existující soužití. Můžeme říci, že nepřímou souvisí s rozvodem a také se „soužitím na zkoušku“. Svou oblibu nachází především v nepřinášení viditelných a dosti obtížných komplikací, když dva lidé zjistí, že spolu nemohou nebo nechtějí dále žít. Církev se i k tomuto jevu staví s antipatií, jež následně vyčteme. Právě pro své učení nemůže připustit tuto formu, jež nenesou zejména závazné darování se. To podle ní lze plně uskutečnit jen v manželství, a proto patří pouze k němu.

Rostoucí počet tohoto soužití církev spojuje s nedostatečným vědomím v oblasti trvalosti manželství.¹²⁴ Proto se vyjadřuje a dává najevo svůj jednoznačný postoj. Její nauka se opírá v této tématice na potřebu nerozlučného charakteru manželství. Jen v takovémto vztahu, jenž nepostrádá svou pevnost a stabilitu ve svazku, spatřuje dobro celé společnosti. Upozorňuje především na zaměřenost sexuality, zjevně se odchyloující od Božího plánu. Celá strategie problému nastává v chybění onoho manželského pouta, jenž dává nejen vztahu mezi mužem a ženou, ale i celé rodině, pevnost a stálost. Skrze něj se tvoří skutečná manželská láska vyživující samotné manželství. V soužití se vyjímá především potřeba závazku k vzájemné věrnosti, plození a výchově dětí.¹²⁵ Tyto tři skutečnosti udržují rovnováhu rodiny,

¹²² Mt 19, 6.

¹²³ Pojmy jsou vysvětleny v kapitole .1.3 Rozvod a rozluka, s. 11.

¹²⁴ Srov. Papežská rada pro rodinu: Rodina, manželství a fakticky existující soužití, prezentace, s. 3.

¹²⁵ Srov. tamtéž, čl. 1-3, 9, 10.

avšak společnost si to díky svému individualistickému myšlení nepřipouští. Je zapotřebí si uvědomit a přijmout to, že se láska mezi manželi nemůže omezovat jenom na city a emoce, ani na ukojení sexuální touhy a potřeby. Její pravdivost dodává schopnost naprostého darování a odevzdání obou partnerů.¹²⁶

3.6.3 Regulace početí a umělé oplodnění

Pohlavní život manželů se nemůže obejít bez otevřenosti k novému životu. I když církev přistoupila k jisté regulaci početí z důvodu odpovědného rodičovství, stanovila k tomu důvody a také přesný a pro nově klíčící život bezpečný způsob. Naproti regulaci stojí početí, jenž je často v současné době navozováno uměle, což staví církev do další protestní pozice. V ani jednom problému nelze přehlížet Boží přirozené zákony, jimiž se člověk musí řídit, aby žil v souladu se svým církevním přesvědčením.

Z počátku se církev stavěla ke skutečnosti regulace s trochou skepticismu (jak se můžeme dočíst výše v kapitole 2.2.1 Příprava a průběh II. vatikánského koncilu), ale přes svůj vývoj našla řešení a přehodnotila svůj konzervativní a nepřístupný postoj k novým věcem. Nelze říci, že by církev stanovila možnost regulace počtu dětí kvůli blahobytu a egoistického zaměření manželů. Spíše naopak tímto vybízí partnery k odpovědnému rodičovství, které souvisí s dostatečným zabezpečením rodiny. To však neznamená, že podporuje přepych a bohatství. Spíše ochraňuje rodinu před neúměrnou chudobou. Pod pojmem regulace početí církev rozumí pouze využívání přirozeného rytmu ženy, tedy plodných a neplodných dní.¹²⁷

Naproti tomu stojí uměle vytvořené metody, které tu jsou díky vědeckému pokroku, jestli bychom ho mohli takto nazvat. Nejvíce se využívá možnost hormonální antikoncepce, která s sebou přináší množství rizik, a to nejen v ohledu na zdraví ženy, nýbrž i na počatý život a v důsledku toho na dobro celé společnosti. Díky jejímu působení jsou mnohé zárodky člověka zahubeny. Další dosti závažnou regulací je přímo umělé potracení živého plodu. Je to pro církev snad nejhorší metoda, kterou se zabíjí velké množství živých lidí. Mohli bychom to přirovnat i k samotnému holocaustu. Ten však mnoho lidí odsuzovalo naproti tomuto činu. Dalo by se říci, že situace interrupce je mnohem závažnější než holocaust, protože živý plod zabíjí nejen lékař, ale především je to čin vlastní matky. Můžeme si vzhledem k nacismu představit skutečnost, kdy matky zavírají své děti do plynových komor. Hrozná představa to jistě je, ale obě dvě skutečnosti mají k sobě velmi blízko. To ovšem není pravý důvod, proč církev proti tomuto snad nejhoršímu činu světa vystupuje až s odpůrným postojem. Pro církev

¹²⁶ Srov. *Kompendium sociální nauky církve*, čl. 223.

¹²⁷ Srov. *HV*, čl. 11, 13, 16; srov. *FC*, čl. 32.

je „život nejvyšší přirozený dar, kterého se člověku dostalo.“¹²⁸ Proto ho člověk musí chránit už od počátku. Velmi krásné myšlenky jsou vůbec o ohraničení počátečního života člověka, kdy se dnes mnohdy za něj embryo nepovažuje. Josef Beneš uvádí, že začátek života nastává právě tehdy, kdy začíná jeho existence, a tímto okamžikem je početí, to nikdo nemůže popřít.¹²⁹ To bychom mohli přirovnat k tomu, když člověk schovaný za zdí na nás zavolá. Nevidíme ho, ale víme, že tato osoba je živá. Nebo se domníváme, že jelikož člověka nevidíme, je neživý?

Na druhé straně této regulace stojí umělé oplodňování. Tento pojem zahrnuje technické zákroky, jimiž se lidé snaží o početí dítěte mimo pohlavní styk. Pro Církev nehraje negativní role jen v onom početí odehrávajícího se bez spojitivého aktu manželů, kterým si mají vyjadřovat lásku. Je to pouze jeden z důvodů. Dalším významným problémem vystává usmrcení přebytečných embryí.¹³⁰ Jak jsme se již výše mohli dovědět, už lidské embryo je člověkem se svou důstojností, a proto ho Církev musí chránit.

Ve společnosti se tak nacházejí dva protiklady považované církví za negativní. Na jedné straně lidé utracují své potomky (ať se jedná o vyvolané potraty či antikoncepční pilulky a pomůcky) a na té druhé využívají umělé oplodnění při nemožnosti mít dítě z jakýchkoli důvodů.

3.6.4 Homosexualita a registrované partnerství

Docela novým prvkem ve společnosti, ohrožující manželství a rodinu, se jeví jako registrované partnerství. Není to homosexualita sama o sobě, která přináší potíže s uchováním společenského řádu, ale intimní soužití lidí stejného pohlaví. To vyvolává u církve mnoho negativních ohlasů a nepokojů, a to zejména v případě úmyslu některých postavit ho na rovinu manželství a při možném dovolení adopce dětí či umělého oplodnění. Díky otevření se těmto možnostem by došlo k razantní sociální změně společnosti, která by uškodila jejímu dobru.¹³¹ Rodina je to nejzákladnější, z níž má vycházet každá společnost.

Církev není odpůrcem homosexuální orientace, ani ji nechce diskriminovat. Nemůže však podporovat právně uznané homosexuální chování, které je proti přirozenosti samotného člověka a proti Božímu plánu.¹³² Tento jev se tedy silně dotýká nejen společnosti ve svých negativních dopadech, ale i celé církve. Špatné důsledky vidí nejen v těžké situaci vyskytující

¹²⁸ DV, s. 7.

¹²⁹ Srov. DV, s. 17.

¹³⁰ Srov. tamtéž, s. 47 a 57.

¹³¹ Srov. Kongregace pro nauku víry. Úvaha ohledně návrhu právního uznání svazků mezi homosexuály, čl. 6.

¹³² Srov. tamtéž, s. 5.

se ve vztazích mezi lidmi, ale také v předávání života přirozeným způsobem plného vzájemné lásky rodičů, zachování lidského rodu a také samotné tradiční rodiny, na níž je společnost postavena. U soužití stejného pohlaví nemůže dojít jednak k plnému odevzdání se, chybí možnost doplňování se, ale též nemohou naplnit především oba základní cíle manželství, jímž jsou spojení a plazení.¹³³ Proto nemůže církev dopustit, aby došlo k zrovnoprávnění mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím. Proto církev vyzývá homosexuálně zaměřené lidi, aby žili v čistotě.¹³⁴ Za to považuje nenavazovat žádný intimní vztah k člověku, anebo se v rámci svých možností a schopností zasvětit do řeholního či kněžského života.

Ačkoliv církev podává dle výše zmíněného jasné argumenty proti všem těmto problematickým skutečnostem, zůstává nepochopena. Snaží se ukázat bezpečnější cestu, avšak společnost bere její názory a učení za konzervativní a nepružné. To vyplývá z volných forem života, který žijí lidé dnešní společnosti a z reakcí lidí na církevní smýšlení těchto zásadních problematických tématik. Stále větší konzumismus a individualismus odvádí lidi od jejich dobra, o které se snaží nejen křesťané katolického vyznání. Můžeme to posoudit podle začínajících závažných společenských dopadů- už od neosobních vztahů mezi nejbližšími lidmi, na něž církevní představitelé upozorňují v průběhu celého vývoje s ohledem na budoucnost. Proto mnohdy katolíkům a ostatním lidem dobré vůle nezbyvá nic jiného, než hájit své dobré mínění pomocí různých protestů, petic apod. Zejména v poslední době se uskutečňují petice zaměřené především na ochranu lidského života jako reakce na politické návrhy zákonů, které by znamenaly ohrožení pro lidského jedince. Můžeme poukázat především na petici poslankyně Evropského parlamentu MUDr. Zuzany Rothové proti návrhu úprav rodinného práva v Občanském zákoníku ČR, jehož změny by ohrožovaly postavení rodiny ve společnosti. Byla vytvořena na podzim minulého roku. V jejím úvodu vylíčila, čeho přesně by se ne zrovna pozitivní změny týkaly:

„Ministerstvo spravedlnosti v návrhu Občanského zákoníku (nyní, v připomínkovém řízení) preferuje úplné zrušení církevních sňatků. U civilního sňatku ruší slavnostní formu a ze vstupu do manželství činí prostý úřední úkon. Jako druhou variantu navrhuje devalvací církevní formy sňatku zachovávajíc duální systém, ale:

- *ruší podmínku, že oddávat mohou jen registrované církve či náboženské společnosti v ČR - tj. oddávat budou moci například i sekty, šamani či satanisté*
- *zavádí drakonickou sankci - naprostou neplatnost manželství - za nedodání dokladů o uskutečněném církevním obřadu do 3 pracovních dnů*

¹³³ Srov. Kongregace pro nauku víry. Úvaha ohledně návrhu právního uznání svazků mezi homosexuály, čl. 2 a 7.

¹³⁴ Srov. Kompendium sociální nauky církve, čl. 228; srov. KKC 2357-2359.

- *obnovuje státní souhlas (smutná paralela s perzekučním nástrojem komunistické totalitní moci) - návrh dává státu pravomoc odejmout celé církvi či náboženské společnosti či dokonce konkrétnímu duchovnímu právo oddávat*
- *ruší účast dvou svědků u devalvovaných církevních sňatků a vypouští slavnostní formu svatebního obřadu.*
- *vynechává odkaz na hodnoty manželství a jeho zvláštní ochranu, staví registrované partnerství na roveň manželství se všemi z toho vyplývajícími důsledky*
- *zhoršuje péči o dítě - např. vynechána povinnost "společné péče o děti" u rodičů.¹³⁵*

—

Tento jeden příklad odstrašujících navrhovaných změn, které by ve společnosti měly svůj značný dopad, ukazuje na to, jakým způsobem se odlišuje vnímání katolíků a lidí dobré vůle od ostatních. Také se v něm může objevit právě ono nepochopení církevního smýšlení o rodině a jejích hodnotách. A mohli bychom ukázat mnoho dalších protestů vztahující se k ochraně života.

Od roku 1992 se oficiálně zaslouhuje o ochranu života lidí občanské sdružení Hnutí Pro život ČR. Na internetových stránkách a z časopisů tohoto hnutí se můžeme dovědět všechny akce zaměřené k jejich vytýčenému poslání, jímž je „*plné obnovení úcty k lidskému životu ve všech fázích jeho tělesného vývoje.*“¹³⁶ Toto občanské sdružení je dalším příkladem působení na lidi v naší zemi, které v sobě nese křesťanské hodnoty, zejména však katolické. Jeho činnost vlastním způsobem odpovídá na nepochopení nejdůležitějšího prvku světa, jímž je život každého člověka.

¹³⁵ Dostupné z: <http://www.roithova.cz/protest/> (4.4.2009).

¹³⁶ Dostupné z: <http://prolife.cz/?a=11&id=9/> (4.4.2009).

ZÁVĚR

Manželství a rodina jsou stále živoucí a neutichající témata, jak ukázal tento církevní vývoj. Protože každá doba přináší se svým rozvojem nové možnosti a tím s sebou nese také i problémy, musejí se s nimi potýkat zejména hlavní církevní představitelé. Berou za svou povinnost, Bohem jim svěřenou skrze vysvěcení či jmenování do funkce, aby se starali o správné možnosti životního stylu. Zkoumají nebezpečí či jistotu těchto skutečností pro každého člověka. Tyto tendence jsme poznávali již od první kapitoly, kdy definice klíčových pojmů pomáhají lidem pochopit jejich hodnotu. Bez přesně vymezených výrazů by mohlo být pro církev zbytečné pracovat na další práci. Společnost totiž často pojímá daná slova z jiného úhlu pohledu, zejména z psychologického či sociologického, a tudíž duchovní dimenze bývá vypuštěna či nepřijata. V druhé a třetí kapitole se blíže seznamujeme s těmito tendencemi, které se ještě zvýrazňují přístupem autorů jednotlivých dokumentů.

Největší váhu v tomto ohledu vnesl II. vatikánský koncil, který se zabýval nejen duchovními, ale i pozemskými věcmi. Obrátil se ke všem lidem na světě. Církevní vývoj začíná otvírat dveře pro dnešního člověka, který je ovládán materialismem a individualismem. Církvi jde především o pochopení jeho samého a v důsledku toho o správné působení na něj, zejména vlastním příkladem. Značné změny, které církev prodělala vzhledem k manželské a rodinné skutečnosti, nebyly pro ni vždy jednoduché. Zejména přijetí uzavření manželství s nepokřtěným probíhalo za značných rozporů. Našlo by se i více příkladů.

Celou práci jsem se snažila o naplnění vytýčeného cíle a domnívám se, že jsem ho značně splnila. V uvedených problematikách lze rozpoznat vývoj postoje, s jakým v různých obdobích církev přistupuje k jednotlivému problému. Jak se rozvíjí celá církev, tak i takovýmto způsobem se vyvíjejí i její přístupy k různým skutečnostem. Můžeme říci, že kdyby se nebyla schopna otevřít člověku a brát ho se vším, čím disponuje, nedocházelo by k těmto výrazným změnám.

BIBLIOGRAFIE

Bible. Praha: Ekumenická rada církví v ČSR, 1984.

ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Pokoj a dobro : list k sociálním otázkám v České republice k veřejné diskusi*. Praha : Sekretariát České biskupské konference, 2000.

Donum vitae: sborník studií o etických aspektech začátku individuálního lidského života a instrukce Kongregace pro nauku víry : o respektování počínajícího lidského života a důstojnosti plození : odpovědi na některé aktuální otázky [uspořádali Květoslav Šipr, Eduard Krumpole, Milan Mičo]. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. ISBN 8024415542.

II. vatikánský sněm: příprava a průběh. Řím: Křesťanská akademie, 1966.

DUFOUR, L. X. A KOLEKTIV. *Slovník biblické teologie*. 5. vydání, Velehrad: Křesťanská akademie, 1991, s. 422 a 423.

Gaudium et spes: pastorální konstituce O církvi v dnešním světě. Praha: Vyšehrad, 1969.

Gravissimum educationis : deklarace o křesťanské výchově. Praha : Scriptum, 1992. ISBN 8085528061.

JAN PAVEL II. *Dopis rodinám papeže Jana Pavla II*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1994.

JAN PAVEL II. *Christifideles laici : posynodní apoštolský list Jana Pavla II. o povolání a poslání laiků v církvi a ve světě*. 2. vydání. Praha : Zvon, české katolické nakladatelství, 1996. ISBN 8071131628.

JAN PAVEL II. *Familiaris consortio: o úkolech křesťanské rodiny v současném světě*. 2. vydání, Praha: Zvon, 1996. ISBN 807113161X.

PAVEL VI. *Humanae vitae: okružní list svatého Otce Pavla VI. o správném řádu sdělování lidského života*. 3. vydání. Praha : Scriptum, 1991. ISBN 8090033555.

Katechismus katolické církve. 2. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, čl. 1649, 2202, 2207.

Kodex kanonického práva, Praha, Zvon, 1994, kán. 840- 1161.

KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY. *Úvaha ohledně návrhu právního uznání svazků mezi homosexuály*. Praha : Česká biskupská konference, 2003.

MAZÁČOVÁ, ZUZANA. *Manželská věrnost jako cesta k plnému uskutečnění člověka z pohledu církve*. Absolventská práce. Olomouc- Vošs Caritas, 2008.

NĚMEC, DAMIÁN. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*. Praha : Krystal OP ; Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 8071950653 (Karmelitánské nakl.).

PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRÁVEDLNOST A MÍR. *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 9788071950141.

PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU. *Lidská sexualita: pravda a význam: zásady pro výchovu v rodině*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2000. ISBN 8071924954.

PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU. *Rodina, manželství a fakticky existující soužití*. Praha : Česká biskupská konference, 2001.

PESCH, OTTO HERMANN. *Druhý vatikánský koncil 1962-1965: příprava, průběh, odkaz*. Praha : Vyšehrad, 1996, ISBN 8070211946.

PIUS XI. *Casti connubii: o křesťanském manželství*. Olomouc : nákladem Lidového knihkupectví, 1935.

SKALICKÝ, KAREL. *Radost a naděje: církve v dnešním světě*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2000. ISBN 807192430X.

Svatební obřady, Sekretariát České liturgické komise, Praha, 1971.

UMLAUF, MICHAL. *Stručné dějiny vývoje SUC*. studijní texty, 2008.

Internetové zdroje:

<http://prolife.cz>

<http://www.roithova.cz>

POUŽITÉ ZKRATKY

CIC	Codex iuris canonici- Kodex kanonického práva z roku 1983
čl.	článek
DV	Donum vitae
FC	apoštolská. adhortace Familiaris consortio
GE	Deklarace o křesťanské výchově Gravissimum educationis
GS	Pastorální konstituce II. vatikánského koncilu o církvi v dnešním světě Gaudium et spes
HV	Humanae vitae
kán.	kánon
KKC	Katechismus katolické církve, Praha: Zvon. 1995
s.	strana
srov.	srovnej
viz.	

Texty a zkratky z Bible jsou citovány podle jejího ekumenického překladu.

Písmo svaté Starého a Nového zákona, 2. vydání, Praha 1984